Олег ГРИНІВ,
професор, м. Львів

УКРАЇНОЦИД: історична правда проти політичного крутійства

Правдива українська історія — це звинувальний вирок українофобам різних мастей у всі часи, а водночас застереження для байдужих обивателів, які живуть лише сьогодні й не задумуються над тим, що буде завтра. Українська історія без фальші подібна до зарядженої гармати, яку наші предки спрямовують із минулого на україноненависників майбутнього. Одвічні вороги України зі шкіри лізуть, щоб приховати злочини своїх співвітчизників перед нашою людністю, перефарбувати злочини на добродієння, а зрадників показати як героїв. Інакше кажучи, нинішні україноненависники різних мастей, як і їхні попередники послідовні в прагненні продовжувати україноцид, що охоплює лінгвоцид, етноцид і геноцид українського народу, або, інакше кажучи, народодивинство українців. Саме тому вони намагаються позбавити нинішні покоління нашої людності можливості вивчати правдиву національну історію.

Найбільше до перекручень української історії вдаються спадкоємці московських імперіалістів у червоній оболонці, до яких належать відверті російські націоналісти (чи навіть нацисти) і так звані “інтернаціоналісти” або малороси. Своє україноненависництво вони приховують під прапором боротьби проти “фашизму”, звісно, українського, бо в їхньому таборі завжди були тільки “інтернаціоналісти”, як за попереднього режиму називали більшовицьких асиміляторів. Причини очевидна: злочини московських і малоросійських “антифашистів” на наших землях найтяжчі за багатотисячну історію і підлягають правовій оцінці як **геноцид українців**. Звідси — крутість тих, які під національним прапором надалі знищують українство.

Наша біда в тому, що при владі після проголошення незалежності України залишилися спадкоємці більшовицьких українофобів. Отож вони звели абсолютну більшість української людності до жалюгідного існування, а звідси — посилену еміграцію українців у пошуках кращої долі і зворотний процес — імміграція на нашу землю чужинців із Російської Федерації та інших держав Азії і навіть Африки. **Висновок однозначний: під знак питання поставлене майбутнє України, існування українства як національної спільноти на етнічних землях.**

У наші дні спостерігається своєрідна реанімація більшовицьких фальшивок у галузі історії. З особливою агресивністю поводить посадовець у фотелі міністра освіти й науки, який за настановами московських імперіалістів, чекістських і клерикальних, уже три роки намагається повернути українців до печерного рівня мислення. Його політику без жодних застережень можна схарактеризувати як **лінгвоцид і етноцид українців** у нинішніх несприятливих для нації умовах, коли при владі після реваншу опинилися найцинічніші українофоби, які ще кілька років тому були громадянами сусідньої держави або походять, як правило, з певного регіону, в якому упродовж цілих десятиліть культивували відразу до всього українського.

Українським національним інтересам антиукраїнське керівництво Міністерства освіти і науки протиставляє “інтернаціоналізм” московсько-більшовицького витвору, який наш вчений Іван Дзюба прирівняв до русифікації, чи, використовуючи чіткішу термінологію, до змосковщення нашого народу.

Перше місце серед перекручень нашого минулого посідає **Великий Голодомор 1932—1933 років як кульмінація геноциду (народо-**

вбивства) українців за всі часи вітчизняної історії. У цьому нема нічого дивного, ні випадкового. Ідеологи нинішнього державного керівництва ще в минулому десятилітті заявили про мету спадкоємців трухлявої імперії, яка померла природною смертю, спричиненою старечими недугами, а не якимись зовнішніми чинниками, як теревенять московські реваншисти.

Сімдесятирічна більшовицька політика ксенофобії, лінгвоциду, етноциду і геноциду обернулася посиленням національно-визвольної боротьби поневолеваних народів, а серед них і українців. Пригадаймо, як один із доморожених апологетів імперського реваншу на збіговиську в прикордонному донецькому місті десять років тому горлавив: *“Вставай, страна огромная!”* Яку “страну огромную” мав на увазі цей українофоб, нема жодного сумніву: вже мова советської пісні воєнного часу дає однозначну відповідь. Зрештою, присутність на цьому антиукраїнському шабаші мера столиці колишньої імперії лише підтверджує антиукраїнську суть самого збору нечесливих. Як знаємо, згодом цей мер втік за кордон, покинув *“дорогую столицу”*, побоюючись можливої відповідальності за свої службові злочини. Маленький штрих, але багатомовний!

Проте ініціатори антидержавного збіговиська не відповіли перед законом, що дало їм змогу реваншу, скориставшись сварною та безпорадністю “помаранчевих” супротивників. Про якість справдовування вчорашніх владців не може бути мови. Їхня вина за антиукраїнський реванш очевидна: втрачений найоптимальніший шанс для національного державотворення.

Цинічна українофобія згаданого посадовця на посаді міністра освіти й науки проявилася вже з перших днів його перебування при кермі. Він вирішив узяти також особистий реванш за те, що патріотичні сили не мирилися з його агресивністю й надмірними зазіханнями, починаючи із середини дев’яностих років. Навіть колишній керманіч держави був змушений усунути від влади свого “сірого кардинала”: тоді ще мала вплив громадська думка — тепер становище змінилося, бо нинішня олігархія не звертає жодної уваги на громадськість. Вона діє за словами відомого поета: “Нам своє робити!”

Чого хотіти, коли чинний президент заявив на міжнародній арені про свою незгоду з трактуванням Великого Голодомору 1932—1933 років як геноциду українського народу? Факт безпрецедентний! Чи можна уявити, щоб керівник держави Ізраїль заперечив голокост євреїв? Яка бу-

ла б реакція єврейського народу в світі! Чи залишився б надалі такий посадовець у своєму фотелі?

Парадокс у тому, що з антиукраїнською заявою виступив гарант дотримання Конституції України. Таким чином він знежив Закон “Про Голодомор 1932—1933 років в Україні” від 28 листопада 2006 року, цебто підконституційний акт. У статті першій цього Закону зазначено: **“Голодомор 1932—1933 років є геноцидом українського народу”**. А його стаття друга встановлює: **“Публічне заперечення Голодомору 1932—1933 років в Україні визнається наругою над пам’яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним”**. Зіставлення цих двох статей не допускає двозначності: визнання голодомору при одночасному запереченні його суті як геноциду українського народу, або **народодивинства українців**.

Проте саме така двозначність пронизує Указ Президента України “Про заходи у зв’язку з 80-ми роковинами Голодомору 1932—1933 років в Україні” від 19 серпня 2013 року (www.president.gov.ua/documents/15962.html). Цікаво, що цей акт підписаний у двадцять другу річницю державного перевороту в Москві, коли найреакційніші сили КПРС проявили потугу до реваншу після краху так званої “перебудови”. Збіг? Нема сумніву! Питання в іншому: чи випадковий?

Про геноцид українського народу в указі жодної згадки, що, безумовно, суперечить Закону України “Про Голодомор 1932—1933 років в Україні” від 28 листопада 2006 року, а також оцінці трагедії нашого народу за кордоном. Як відомо, ще 22 листопада 2003 року в Парижі відбувся колоквіум “Український голод: геноцид у пошуках визнання”. Французький вчений Ален Безансон у праці “Лихо століття: Про комунізм, нацизм та унікальність голокосту” (К.: ПУЛЬСАРИ, 2007.—136 с.) наголосив: **“Саме ретельна організація екзекуції надала українському голодному терору характер геноциду — другого в нашому столітті після вірменського; третім став геноцид єврейський”**. До речі, названа праця вийшла в українському перекладі ще за шість років до указу чинного президента. Закордонний дослідник Великого голодомору 1932—1933 років в Україні зазначив: “Хоча, пояснюючи причину цієї катастрофи, треба віддати належне знеособлюючій природі соціалізму, засліпленню утопією, бездушному автоматизмові божевільного планування та бюрократичному теророві, у ній знайшло своє втілення свідоме політичне рішення Сталіна та його посіпака: розгромити політичне

селянство, розгромити Україну як національну єдність. Нищення селянства супроводжувалося повним оновленням керівного апарату і “деукраїнізацією” України. Саме в цьому сенсі є законні підстави говорити про геноцид”.

В Україні видано ґрунтовні праці, які не залишають сумніву, що Великий Голодомор 1932—1933 років на наших землях був геноцидом українського народу. Назву принаймні книгу “Голодомор 1932—1933 років в Україні: документи і матеріали”, яку ще в минулому десятилітті видала Києво-Могилянська академія. Центр досліджень визвольного руху видав у Львові анотований довідник “Голодомор 1932—1933 рр. в Україні за документами ГДА СБУ” (2010 р). Не лише причини виникнення, соціальні та морально-психологічні наслідки Великого Голодомору 1932—1933 років в Україні, а й міжнародні аспекти цієї найбільшої глобальної катастрофи дослідили автори навчального посібника “Голодомор 1932—1933 років в Україні”, який вийшов торік у Львові за редакцією професора Степана Костя.

Отож вітчизняні дослідники проявляли й проявляють постійний інтерес до великої трагедії нашого народу. У цьому плані доводиться засумніватися в доцільності положення Указу, що вимагає “забезпечити за участю Національної академії наук України підготовку та реалізацію програми досліджень теми голодоморів першої половини ХХ століття в Україні (Голодомору 1932—1933 років в Україні, голодоморів 1921—1922 років та 1946—1947 років в Україні)”. По-перше, його декларативність цілком очевидна, адже нічого не сказано про джерела фінансування цих досліджень. Хіба керманіч держави не знає того, що працівники багатьох академічних установ переведені на неповний робочий тиждень, цебто не отримують повністю належної їм платні? По-друге, ще в Законі від 28 листопада 2006 року було передбачено, що “державна забезпечує умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років в Україні на основі відповідної загальнодержавної програми, кошти на виконання якої щорічно передбачаються в Державному бюджеті України”. Отож логічно виникає запитання: навіщо в президентському указі повторювати положення чинного закону в обскубаній редакції? Невже кожен новий керманіч нашої держави буде творити власне законодавство, відкидаючи попередні набутки?

Водночас впадає у вічі інше: указ не називає організаторів цих голодоморів, а ними були московські більшовики та їхні безпосе-

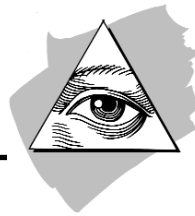
редні виконавці в Україні. Посилаючи Павла Постишева в Україну, диктатор Сталін глумливо наставляв: “Ти, Пашо, призначений нами туди в ролі ГЛАВГОЛА (головнокомандувача голоду) і цією зброєю зробиш більше, ніж Семен (Будьонний) кількома кінними арміями. Стасік (Косіор) трохи розгубився, а в тебе рука залізна, на тих слизняків (Чубаря, Петровського) не звертай уваги”. Мабуть, після таких слів “батька усіх народів” очільник незалежної України не мав би підстав побоюватися, що чекістське керівництво сусідньої держави пред’явить якісь претензії щодо конкретних організаторів голодомору?

Чи варто сумніватися у тому, що Великий Голодомор 1932—1933 років був геноцидом українців, який організувала більшовицька Москва? Сталін послав для керівництва голодомором московського душогуба, бо не довіряв своїм місцевим ставленикам Косіору, Чубарю, Петровському та іншим.

Про Великий Голодомор 1932—1933 років як геноцид українського народу ще 1963 р. писав у діаспорі історик українського права Василь Гришко, характеризуючи його як “штучний голод”, “народовбивчий замір”. Вчений вживав термін “народодивинство” як синонім “геноциду”. До речі, В. Гришко зауважив: “...Постишев у ролі намісника Москви в Україні з’явився в січні 1933 р., коли вже лютував штучний голод, однак він був справжнім “начальником голоду” і фізичним уособленням антиукраїнської суті цього московського злочину. Справа в тому, що готувати голод Кремль міг і за допомогою українських комуністів, засліплених вірою в доктрину “класової боротьби” й “інтернаціоналізму”, але довершити свій народодивинчий замір він міг тільки неукраїнськими руками. Навіть українські комуністи, за планом Москви, призначалися на знищення, якщо вони були ще українцями”. На підтвердження такого висновку доцільно згадати трагедію українських націонал-комуністів Миколи Скрипника й Миколи Хвильового, які наклали на себе руки перед реальною загрозою неминучого знищення чекістськими опричниками.

Уже такі факти та їхні оцінки переконують, що Великий Голодомор 1932—1933 років був **геноцидом українського народу**. Проте тубільний історик (а за посадою один із керівників академічного інституту) намагається поставити під сумнів геноцид українців, підмінити його геноцидом селян, заявляє, що від голоду страждали всі народи Советського Союзу. А ще цей українофоб із науковим титулом вдається до інших спекуляцій, припиняючи наслідки цієї катастрофи для української нації. Як і двадцять років тому, він пробує перекопати, що український народ втратив у 1932—1933 рр. 3 млн 531 тис. осіб. Такий показник, на думку дослідників, ґрунтується на сфальсифікованих матеріалах офіційної советської статистики, а тодішній владі доводилося приховувати злочини!

Зрозуміло, кількість жертв української людності від Великого Голодомору 1932—1933 років

значно більша. Згаданий французький вчений Ален Безансон зазначає, що довідкова електронна служба “Minitel” на його батьківщині ще у 80—90-ті роки називала, за словами дослідника, “5—6 млн жертв 1933 року” серед нашого народу. В. Лобко наголошує на 7 млн 200 тис. жертв. Приблизно до такого висновку про кількість жертв (7 млн 125 тис. 850 осіб) схиляється економіст і історик П. Василевський.

Сучасний історик Михайло Пасічник зауважив: “Точна кількість втрат, яких зазнав український народ, поки що невідома. Різні дослідники називають різні дані. Міжнародна наукова конференція, яка відбулася ще в 1990 р., дійшла висновку — 9 млн смертей”. Аналогічно стверджує історик Віктор Король: “Вважають, що точні цифри втрат від голоду ніколи не будуть відомі. Це також і тому, що не враховані люди, які зуміли вижити з голодних сіл і померли в місті. Селяни, які не мали карток на продовольство, були приречені на голодну смерть. Їх трупи регулярно збирали на вулицях і ховали в братських могилах на цвинтарях або складали в моргах лікарень для експериментів медиків”.

Дехто з академічних прислужників нинішньої влади намагається перевернути саму суть Великого Голодомору 1932—1933 років на українських землях, заявляючи, що від голоду начебто постраждали всі народи колишнього Советського Союзу. Таке твердження не відповідає дійсності, адже сусідній білоруський народ не зазнав подібного впливу голодомору, навіть навпаки: білоруських селян, як і російських, організовано перевозили в спорожнілі українські села, що підтверджують документи центральних партійних органів. Ось лише деякі з них. 22 жовтня 1933 р. політбюро ЦК ВКП(б) затвердило постанову про переселення колгоспників до України з російських регіонів та Білорусі. Вже 16 грудня 1933 р. Всесоюзний переселенський комітет при РНК СРСР звітував про переселення колгоспників із Білоруської ССР до Одеської області. У протоколі засідання цього Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР від 19 грудня 1933 р. читаємо, що “переселение колхозников из Ивановской в Донецкую область, имеющее огромное значение для организационно-хозяйственного укрепления колхозов, выполнено полностью и в срок”. На цьому ж засіданні заслухано доповідь про переселення 4500 колгоспних господарств із Білоруської ССР до Одеської області і зазначено, що на 16 грудня 1933 р. з цієї республіки переселено на Одещину вже 4655 господарств, а “**работа как по вербовке, так и по формированию и отправке эшелонов проведена своевременно и бесперебойно**”. Як бачимо, більшовицька машина геноциду українців працювала без жодних перешкод.

Серед інших народів на теренах колишнього Советського Союзу від голодомору постраждав ще казахський народ. Як твердить А. Безансон, “у Казахстані, з багатьох причин, сталася катастрофа: приблизно третина населення вмерла з голоду”. Ще за часів існування Советського Союзу казахський письменник Олжас Сулейменов писав, що від голоду померло півтора мільйона казахів. Звісно, не будемо принижувати трагедії іншого народу, але гадаю, що намагання при порівнянні втрат двох народів прини-

жувати національну трагедію української людності **аморальне**.

Трагедія українського народу в 30-ті роки минулого століття змушує задуматися над наслідками його підневільного стану в умовах, коли, як співали згодом у советському гімні, “Союзом незламним республіки вільні навік об’єднала Великая Русь”. Ось яка картина, за словами історика Віктора Короля: “Попрі голодомор експорт зерна (з України. — О. Г.) зростав. Хоча кількох мільйонів тонн, вивезених за кордон, було б достатньо, щоб врятувати мільйони людських життів, зерно лежало в портах, бо не вистачало приміщень для його зберігання і кораблів для експорту за **демпінговими цінами** (підкреслюю. — О. Г.). Такими виявилися наслідки економічного невігластва та злочинного ставлення керівництва до долі мільйонів людей. **Це був геноцид проти українського народу**” (підкреслюю. — О. Г.).

Биківня. Тільки старі дерева знають усю правду...

Звідси — спростування ще однієї підступної спроби, яка зводиться до вихолощення суті голодомору, а саме: намагання підмінити голодомор українців голодомором селян. **Насправді селян на наших землях знищували тому, що вони були українцями**. Треба наголосити, що в сусідній Росії голод лютував у тих областях, які були за етнічним складом українськими. Як знаємо, московсько-більшовицька влада відірвала від суцільної української території чимало земель, що ще раз підтверджує імперіалістичну суть самого більшовизму. А з цього випливає питання про право на існування в незалежній нашій державі Комуністичної партії України, яка веде свій родовід від КП(б)У, цебто уламка злочинної більшовицької партії.

Отож дилема “українці—селяни” штучна і не має жодних підстав для протиставлення одних іншим.

Зрештою, Великий Голодомор 1932—1933 років в Україні мав не лише репетицію 1921—1922 років, а й повторення 1946—1947 років. Як зазначалося, перший голодомор на українських землях більшовики організували ще 1921—1922 років, цебто за життя Леніна. Хоч тоді Українська ССР існувала як начебто суверенна держава, насправді вона повністю залежала від Москви, в якій перебувало більшовицьке керівництво відновлюваної під червоним прапором імперії. Хіба

не фарс, коли мешканці українського села цілком серйозно “обирають” головою своєї сільської ради “вождя світового пролетаріату” Леніна, який очолює уряд сусідньої держави?

Про перший голодомор на українських землях писали західні журналісти і політики. Норвезький політик В. Квіслінг, до якого на той час не могло бути якихось претензій чи підстав для звинувачень, надрукував у бюлетені Міжнародного комітету допомоги Росії свої свідчення під назвою “Харків, 22 березня 1922 р.”, в яких зазначав: “Ідучи в Україну, я поцікавився в Москві даними про становище там від добре поінформованих осіб. Вони сказали мені, що становище в Україні дуже погане, голодує близько півмільйона людей. Насправді кількість голодуючих в Україні у 6 з чимось разів більша”.

Згодом він дійшов уже висновку, що в Українському Причорно-

Збруча, цебто Галичини й Волині, а в 30-х роках більшовицька влада такої допомоги не допускала, зупиняючи вагони на державному кордоні.

Прийчини голодомору 1946—1947 років, як пише В. Король, “дуже нагадували голодомор 1932—1933 рр.” Отож його також слід характеризувати як геноцид українського народу, хоч не варто знецінювати особливостей повоенного часу на наших землях.

Щоб уявити картину повоенного голодомору, звернемося до такого витягу з мемуарів тодішнього компартійного керівника республіки М. Хрушова: “Незавбавом стали надходити офіційні донесення про людей, які померли від голоду. Відмічалися випадки людодіства... Кириченко, який був тоді секретарем Одеського обласного комітету партії, сказав мені, що він їздив до одного з колгоспів перевірити, як люди переносять зиму. Йому запро-

понували зайти до однієї жінки, яка працювала у цьому колгоспі. Ось як він розповідає про це: “Я побачив жахливу картину. Жінка різала на частини труп своєї дитини, що лежала на столі. При цьому вона промовляла: “Манечку ми вже з’їли. Тепер ось засолимо Іванечка, протримаємось ще трішечки”. Уявляєш собі все це, ця жінка збожеволіла від голоду і зарізала власних дітей”.

Коли М. Хрущов звернувся до Сталіна з проханням допомогти голодним українським колгоспникам, “батько усіх народів” назвав його “підозрілим елементом”. Як тепер відомо, від голоду страждали дорослі й діти. У школах дівтора не мала сил, щоб відповідати стоячи. Вчителі дозволяли своїм знесиленим вихованцям сидіти при відповідях на уроках.

Автор цих рядків закарбував у пам’яті й серці перші повоенні роки. До мого галицького села приходили голодні люди з українського Поділля і Бессарабії. Звісно, мої односельці допомагали їм, як тільки могли, бо тоді й самі часто упродовж тижня не бачили шматка хліба. Як вони дивувалися, слухаючи настанови районних функціонерів, які наказували не допомагати голодним, бо прибульці начебто ліниві й не хочуть працювати в колгоспах. У моєму селі люди ще мали одноосібні господарства, а колгосп почали “зав’язувати” лише наприкінці 1948 року. Попри чималі

контингенти селяни ще якимось виживали.

Про жахи повоенного голодомору з’явилися ґрунтовні дослідження. Слід наголосити на двох відмінностях того голодомору від Великого Голодомору 1932—1933 років. По-перше, голодні селяни частково рятувалися у західних областях, де ще не було колгоспного пекла. По-друге, в Західному регіоні активно діяла УПА, в лавах якої воювали вихідці з різних областей України. Звідси — своєрідність тактики окупаційної московсько-більшовицької влади: вона боялася поповнення повстанських лав за рахунок вихідців із центральних, південних і східних областей. Чи не тому кремлівський диктатор Сталін усе-таки розпорядився надати мізерну “допомогу” голодним українським селянам, зокрема виділити продовольчу й насіннєву позику.

Активна діяльність УПА на західноукраїнських землях перешкодила здійснити ще один акт **україноциду**. Йдеться про невиконання сталінського наказу № 0078/42 від 22 червня 1944 року, який від імені наркома внутрішніх справ і оборони підписали Л. Берія та Г. Жуков. Перший пункт цього наказу вимагав “**виселити у віддалені краї Союзу ССР усіх українців, які проживали під владою німецьких окупантів**”. Цікаво, що в цьому наказі наша людність затаврована як “**напівфашистське українське населення**”. Чи не з боротьби проти таких “**напівфашистів**” розпочали фактично виборчу президентську кампанію нинішні сталінські “антифашисти” з Партії регіонів і Комуністичної партії України?

Окрім того, виникає питання про моральні й політичні наміри організаторів встановлення пам’ятника катові українського народу маршалу Жукову в Харкові, в якому недавно потрощили мемуарну таблицю українському вченому Юрію Шевельову. І ще одне питання: чи морально після такого наказу за № 0078/42 і голодомору 1946—1946 рр., який визнає, до речі, і чинний президент, відзначати роковини “визволення України від німецько-фашистських загарбників”? Визволили — і спричинилися до голодомору “визволевих” українських селян! Де ж логіка?

Великий Голодомор 1932—1933 років на українських землях — невивчений урок нашої нації навіть за двадцять два роки після проголошення незалежності України. Хіба випадково при державному кермі опинилися відверті українофоби, які продовжують **україноцид**, розпочатий відразу після Переяславської угоди української гетьманської держави з азійською московською тираниею 1654 року? Наслідки цього тривалого народодобивства вимагають принципового аналізу в нинішніх умовах, коли ще певна частина громадян висловлюється за підтримку участі України в Митному Союзі, що на практиці є нічим іншим, як припудреною формою “імперії зла і брехні”, яка припинила своє існування в грудні 1991 року.

Нема сумніву, що Україна має розвиватися як європейська держава. Проте не варто забувати, що в нинішньому прагматичному світі західні держави на перше місце ставили і ставлять власні інтереси, а їхні слова не завжди відповідають діям. Як приклад, доцільно згадати Меморандум про голод в Україні від 4 жовтня 1933 року британського дипломата

Продовження на стор. 4

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

27 жовтня громадськість Києва вшанувала панахидою, запаленими свічками та живими квітами біля пам'ятника легендарному українському режисерові театру “Березиль” Лесю Курбасу пам'ять сотень яскравих представників української інтелігенції і пам'ять мільйонів українських селян і робітників, знищених “во ім'я светлого будущого руководящей і направляющей”.

Щороку на початку серпня відбувається експедиція українських політ'язнів, жертв сталінських репресій, нащадків репресованих, представників громадських і державних структур, журналістів в урочище Сандармох і на Соловецькі острови. Експедиція відбувається у рамках міжнародних Днів пам'яті жертв Великого терору 1937—1938 рр. Щорічні прощі в урочище Сандармох і на Соловецькі острови розпочалися з 1997 року, коли в Карелії поблизу Медвежєгорська знайшли приховувані НКВС—КДБ місця масових страт і поховань у Сандармосі. Проща 2013 р. була сумно ювілейною, адже в ці дні виповнюється 75 років масових репресій 1937—1938 років. Саме 5 серпня 1937 року за наказом НКВС СРСР № 00447 почала діяти постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року “Про антирадянські елементи”. Розпочалася наймасовіша “чистка” радянського суспільства від “ворожих елементів”, які не годилися, на думку Сталіна, для будівництва комунізму.. Великий терор тривав 15 місяців і був офіційно припинений за постановою того ж Політбюро ЦК ВКП(б) 15 листопада 1938 року, хоча репресії в менших масштабах ще тривали.

Урочище Сандармох стало відомим громадськості завдяки героїчним зусиллям подвижни-

Ціна за Незалежність...

Із 27 жовтня до 4 листопада 1937 року капітан НКВС Матвєєв розстріляв в урочищі Сандармох 1111 політ'язнів соловецького етапу на честь 20-ліття “великої октябрьской...”

ка пошукової справи Юрія Дмитрієва. Вдаючись повернути з небуття численні “поховальні ями” в “обычном месте расстрелов!” в урочищі: в них покоїться понад 9 тисяч жертв більшовицького терору. А таких, тільки офіційно визнаних “урочищ” лише в Карелії — 17. Щорічно українська делегація покладає до триметрового козацького хреста з сірого граніту вінки та квіти, запалює свічки пам'яті, вшановує невинних жертв сталінських репресій панахидою. Велика подяка Ларисі Скрипниковій — почесній голові Товариства українців Карелії “Калина”, без титанічних зусиль якої цей гранітний козацький хрест “Убієнним синам України”, збудований 2004 р. на громадські кошти, міг не з'явитися.

Хоч як намагалися приховати свої криваві злочини, та страшна правда вийшла на поверхню. Мертві докричалися до жи-

вих. Скільки українського цвіту — кращих синів і дочок України лежить у цих ямах-братських могилах (згадаймо хоча б драматургів, поетів, прозаїків: Миколу Куліша, Лесю Курбаса, Миколу Зерова, Валер'яна Підмогильного; академіків Степана Рудницького, Матвія Яворського, професорів Володимира Чеховського, Сергія Грушевського, міністра освіти УНР Антона Крушельницького з синами...).

Науковці стверджують, що в ці страшні роки нації і народності імперії зла понесли такі непоправні генетичні втрати, які відгукуються в їхній долі досі... Подібна практика кривавого сталінського режиму ніколи і ніде більше не має повторитися!

Неподалік Сандармоху біля Медвежєгорська є Біломорканал, на будівництві якого віддали своє життя понад сто тисяч українських політ'язнів. Керівник жалилого будівництва “любимець партії і народу” С. М. Кіров, пам'ятники якому стоять досі і в столиці Карелії, й у Медвежєгорську, учив підлеглих: “Карати по-справжньому, щоб на тому світі був помітний приріст населення завдяки діяльності нашого ГПУ!”. А ми, в незалежній Україні, до цього часу маємо Кіровоград із Кіровоградською областю! А на додачу ще й Дніпропетровськ із Дніпропетровською областю! З “цікавим же багажем” ми йдемо в Європу!

Кількість жертв репресій, депортацій, воєн і голодоморів в Україні за часи совєцько-більшовицької влади не піддається точному підрахунку. Це був справжній

Геноцид! І нинішня Україна — постгеноцидна держава з усіма відповідними наслідками... Така страхотлива ціна нашої нинішньої Незалежності! А нас знову лукаві люди — північні сусіди та їхні слуги в самій Україні кличуть у нову імперію — Євразійський союз! Бережімо дорогою ціною здобуту національну свободу!

Василь ОВСІЄНКО, політ'язень совєтських таборів: “Пам'ятаймо: Сандармох стався тому, що неукраїнський за складом і духом уряд Радянської України у 20—30-х роках здав Україну Росії”.

УКРАЇНОЦИД: історична правда проти політичного крутійства

Закінчення. Початок на стор. 2—3

сера Теренса Аллена Шоуна, який зазначав: “Ми вважаємо за свій обов'язок звернути увагу відповідальних міжнародних кіл до нагальної потреби вжити заходів щодо Совєтської України і її населення, яке страждає від голоду. На нашу думку, дії моральних і політичних сил, щоб не бути запізнаними, повинні розпочатися стосовно центрального уряду СРСР негайно:

а) вимагати, чи то колективно, чи індивідуально, негайно припинити економічні й політичні заходи, які фактично ведуть до винищення українського населення, яке тепер перебуває під владою совєтського режиму;

б) зажадати від совєтського керівництва офіційного і гарантованого дозволу для іноземних місій та організацій, які захочуть допомогти голодним і хворим, прибути до СРСР, привезти туди харчі та ліки і вільно там працювати;

в) поставити будь-які стосунки з урядом СРСР у залежність від виконання двох зазначених вище умов і утримуватися від торгівлі із совєтським режимом доти, доки в країнах, включених до складу Совєтського Союзу, пануватиме голод”.

Як діяли західні “моральні і політичні сили”? США у рік Великого Голодомору встановили дипломатичні відносини зі сталінським СРСР, а вже через рік західні держави прийняли “імперію зла і брехні” до Ліги Націй. Водночас Сталін підкупив відомих західних інтелектуалів, не тільки письменників і журналістів, а й дипломатів, які заперечували голод в Україні. Деякі з них за свої брехливі писання навіть отримали престижні премії.

Однак не забуваймо, що на Заході про Великий Голодомор 1932—1933 років дізналися насамперед завдяки працям англійського вченого Роберта Конквеста й американського індіанця Джеймса Мейса.

Три більшовицькі голодомори на українських землях — це вершини айсберга під назвою **україноцид**, але він не обмежувався ними. Згадаймо, що ще до Великого Голодомору 1932—1933 років знищили україн-

ську національну інтелігенцію та національну православну Церкву, а в повоєнні роки Москва посилювала асиміляцію української людності, насамперед молоді. Після техногенної катастрофи на Чорнобильській АЕС кремлівські зверхники виношували плани переселити українську людність у степи Казахстану.

А скільки українців загинуло у воєнних авантюрах кремлівського керівництва! Проти афганського народу найбільше воювало юнаків з України. За що вони гинули і проливали кров?

Чи не час усвідомити, що лише національно-патріотичні сили спроможні повернути український народ, знесилений за триста п'ятдесят років “пропащого часу” (М. Драгоманов), цебто московського поневолення, до європейської цивілізації. Такий **європейський вибір** не має нічого спільного із пропагованим за російські гроші так званим “украинским выбором”, який пробує нав'язати політичний бан-

крут, а за сумісництвом кум чекістського зверхника в сусідній державі?

Великий Голодомор 1932—1933 років на українських землях — іспит, якого ще не склали українці. Інакше вони не обрали б до парламенту спадкоємців тих, хто спричинився тоді до більшовицького **україноциду!**

Звісно, до національної трагедії призвів низький рівень затурканості в умовах царського поневолення української людності, яке хизувалося, почувши принизливе прізвисько “хахла” чи “малороса”. Якби українське селянство в роки національно-визвольних змагань 1917—1921 років стало під національний прапор, а не повірило обіцянкам більшовиків про наділення землею, про голодомори не було б жодної мови. Чому поляки не повірили закликам Леніна і не підтримали червоних більшовицьких орд, а стали на захист своєї національної держави?

До голодоморів не дійшло б за умови

єдності українських національно-державотворчих сил. На жаль, вони були заражені “соціалізмом” у московсько-більшовицькій інтерпретації, підпорядкувавши “інтернаціональним” (а насправді московським більшовицько-імперським) химерам українські національні інтереси.

Українці постійно страждали від побутової дріб'язковості і політичної сліпоності, жили одним днем, забуваючи про те, що чекає завтра, як будуть жити їхні діти і внуки.

Ми не вивчили уроків минулого, не склали іспиту з національної історії, не відкинули на політичний смітник чужі фальшування нашого національного життєпису.

Проголошення незалежності України не припинило **україноциду**. Мусимо скласти іспит: цього вимагає майбутнє не лише України, а й української нації.

Олег ГРИНІВ

Послання українських козаків

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Напередодні геополітичного вибору України: повернення України в історично-цивілізаційне лоно Європи, яке має відбутися в листопаді у Вільнюсі, кремлівське керівництво відкрито розпочало економічний і політико-ідеологічний шантаж української нації та її державного керівництва. Святкуючи Покрову та наслідуючи історичний приклад славних прадідів великих, представники українського козацтва та воїни сучасної української держави на Софійському майдані під омофором булави великого гетьмана Богдана Хмельницького написали лист-відповідь новоявленому кремлівському хану Путіну на його анафему Україні та відправили послання в Москву.

Встановлено пам’ятник мазепинцям, закатованим Петром І

Сергій ШУМИЛО,
Лебедин-Київ

На Сумщині, у старовинному козацькому місті Лебедин 20 жовтня 2013 р., після 20-річних домагань, встановили пам’ятник закатованим тут за наказом Петра І понад 900 козакам-мазепинцям. Пам’ятний курган із сірим гранітним хрестом стоїть перед входом до Мироносицького кладовища, поблизу якого в 1708–1709 рр. поховали закатованих українських козаків. Встановили пам’ятник з ініціативи та стараннями почесного громадянина Лебедина, письменника, краєзнавця, історика й етнографа Бориса Ткаченка та його сина, колишнього голови Лебединської райдержадміністрації Максима Ткаченка. Освятило пам’ятний хрест та поруч встановлену невеличку капличку місцеве духовенство УПЦ, відслуживши на місці події панахиду за загиблими 305 років тому українськими козаками.

Мироносицького кладовища. Петро І на місці поховань заборонив ставити хрест і наказав вивозити сюди здохлу худобу. Пізніше місце поховання страчених козаків назвали “Гетьманським кладовищем”, а місцеві мешканці насипали в пам’ять про полеглих високу могилу — понад 20 метрів завдовжки і 4 метри заввишки. Лебединці доглядали могилу, правили тут панахиди, саджали квіти. У дореволюційний час на могилі були хрест і огорожа. У радянські часи її зруйнували і лише тепер місцевим ентузіастам на 305-ті роковини таки вдалося встановити в Лебедині пам’ятник закатованим тут борцям за волю України.

Водночас, як повідомив Борис Ткаченко, місцева громада не полишає надій, що у Лебедині у центрі міста, на місці катувань і страт українських козаків, також встановлять пам’ятник. Як прокоментував уродженець Лебедина історик Сергій Шумило, “це місце, як і Берестечко, є священним в нашій історії, адже воно рясно полите кров’ю українських мучеників. І воно мало б вшановуватись всією Україною, до цього святого місця у вільній Україні мали б здійснюватись загальнонаціональні прощі-паломництва... Сподіваюся, що колись так усе ж буде”.

Ініціативу підтримала й відома українська співачка Оксана Білозір. У своєму привітанні вона написала: “Я щаслива за відмолені нескорені душі козацькі! Царство Небесне і вічна пам’ять! Маємо ще один маршрут, куди хочеться поїхати, щоб помолитися і схилити свою голову”.

Часи трагічного буття

Михайло РУДКОВСЬКИЙ

Переді мною книжка “Петрів у часи жорстокого століття” Михайла Гачинського, уродження Покуття. Видання вражає і поліграфією, і змістом: правдою про надзвичайну жорстокість двох імперій у період світових катаклізмів у Галичині.

Про знущання над галичанами в період 1914–1918 рр. практично нічого не написано. А поневолювачів було чимало. Насамперед непрохані москалі, далі — гонведи (угорські вояки), потім — поляки, а далі й австріяки. Я почерпнув трохи інформації про цей період зі спогадів Миколи Лепкого та поезій Марійки Підгірянки. І ось на прикладі села Петрів подано історію тогочасної Галичини.

Як справедливо пише автор: “Розсатаніле польське, мадярське військо і жандарми вчиняли криваві терори до цивільного ні в чому не винного населення. Навіть польський посол Дашинський визнав, що 30 тисяч невинного населення Галичини загинуло на шибениці або під шаблями мадярських гонведів. Важко повірити в цю цифру. А десятки тисяч галичан із прифронтової смуги, які ніколи не чули, що таке москвофільство (але за нашіптуванням поляків), гнали до австрійських концентраційних таборів (майже за півстоліття до Гітлера)”. Вдумаймося у ці цифри, які волають до Господа. Через табір Гмінд в Австрії пройшло 350 тисяч галичан, із них 30 тисяч відійшли в інший світ на чужій землі й будуть вічно прагнути додому. Серед них — 15 тисяч українських діточок. Як бачимо, для старих і малих табірні умови виявилися смертельними. Вони помирали з голоду, холоду й від інфекційних хвороб.

Кого тоді цікавили якісь там галицькі українці? Словом, бездержавний народ. І все тим сказано. Кожна воююча сторона карала місцеве населення “за зраду”. За чотири роки квітуча земля перетворилася на пустелю, зарослу бур’яном. Усі ненавиділи українців, але прагли заволодіти нашими землями. Про нечуваний злочин до Львівських ЗМІ писали Катря Гриневичева та Марійка Підгірянка. І ця інформація сколихнула світ. “За ті оповідання, — писав К. Гриневичевий Б. Лепкий, — коли б ми були державним народом, Вам, пані,

належала би нагорода Нобеля в ділянці літератури”.

І лише Митрополит Андрей Шептицький відвідав 1 вересня 1917 р. табір Гмінд і заступився за українців. У бараковому приміщенні “Просвіти” художній колектив під керівництвом Ворончака блискучим концертом привітав Митрополита. У Відні Андрей Шептицький добився аудієнції в імператора Австрії Карла І і дозволу на повернення виселенців до України. Ось що пише К. Гриневичева про одну з героїнь — Параску Гоголь: “Ех так мене двине, Господи, додому! Всю роботу в своїм краю поїла б! Десь там нивка банує за мнов, пчілки ждуть по лісови... Коби до хати! Земля у нас медом змашена, що не загадаю, все дасть... — Погоріло, кажете? — Нехай що так! А я лихий годині навкірки ще тонших мітків напруду, овечок, ще веселіших викохаю!”

Галичанка — незнищенна оптимістка. Вона переконана в тому, що буде краще лише тому, що їй цього дуже хочеться. Слава таким галичанкам, які хотіли й перетворили свій край знову на квітучий сад!

Ще кілька слів про всесвітньо відомого скульптора Григорія Крука, який народився 30 жовтня 1911 р. в родині гончара в селі Братишів на Тлумаччині. Він погодився безкоштовно вирізьбити з 15-тонної гранітної глибої композицію “Втікачі”. І ось 26 вересня 1964 року відбулося урочисте відкриття й освячення великого гранітного пам’ятника в Гмінді. Автором мармурового хреста на могилі українського провідника Степана Бандери є також Григорій Крук. До слова, більшість його скульптурних композицій розповідають про долю покутського люду!

Невеликими штрихами хотів я передати зміст першої частини книжки Михайла Гачинського “Депортація на захід”. Не менш захопливо описує автор і “Депортацію на схід”.

Правдива, емоційна книжка, безперечно, зацікавить інших дослідників болючої історії нашого народу. Запрошуюю шанувальників історії нашого краю до прочитання цієї талановито написаної книги. Зичимо Михайлу Гачинському творчого довголіття й чекаємо нових краєзнавчих та історичних досліджень.

Про загрозу ліквідації Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ

30 жовтня 2013 р. Президія НАН України планує розглянути питання про ліквідацію Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ. Цей важкозрозумілий крок робиться раптово, кулурно, без жодних обговорень із колективом і науковою громадськістю, з метою т. зв. “оптимізації мережі наукових установ”. Обурливим фактом є також і те, що разом із ліквідацією нашого Інституту у Президії є плани ліквідувати й Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАНУ.

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ створено у квітні 1991 р. Головним його завданням є виявлення та наукова публікація документальних та інших масивів джерел з історії України та її місця у світі. Без реалізації цих завдань неможливий розвиток української історичної науки, гуманітаристики загалом і формування повноцінної історичної пам’яті сучасної української нації.

За 22 роки Інститут реалізував сотні актуальних наукових проектів, найважливішими з-поміж яких є, наприклад, публікація фундаментальних багатотомних видань “Архів Коша Нової Запорозької Січі 1734–1775”, “Універсали українських гетьманів”, нова серія “Літопис УПА”, “Український археографічний щорічник”, повне зібрання творів Михайла Грушевського у 50-ти томах, Дмитра Яворницького у 20-ти томах, Дмитра Багалія у 6-ти томах та ін. Вчені Інституту опублікували понад 1000 збірників документів, моногра-

«Реорганізація» з метою ліквідації

Антиукраїнська політика під виглядом реформування національної освіти України стала вже постійною темою незалежних і незаангажованих ЗМІ. Ос-танням часом занепокоєння нашого суспільства, насамперед культурно-мистецької громадськості почали викликати і так звані “реставраційні” роботи у шевченківських музеях і національному заповіднику. Тепер черга так званої “реорганізації” з метою ліквідації підійшла до української науки. 28 жовтня відбулося екстрене відкрите засідання Вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ, де обговорювалась виникла загроза закриття цього поважного наукового закладу. Учасники засідання одностайно ухвалили рішення Вченої ради і низку звернень до влади, президента НАНУ Б. Є. Патона і до широкої громадськості. Нижче подаємо інформаційний лист Інституту до ЗМІ.

фічних досліджень із різних ділянок української та всесвітньої історії. Надзвичайно тісними є контакти Інституту з низкою провідних університетів і дослідницьких закладів США, Канади, Польщі, Австрії, Франції та ін.

У цілому діяльність установи та бібліографія виданих праць висвітлена у виданні: “Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України: (1991–2011)” (К.: Український письменник, 2011. — 416 с.; див. інтернет-адресу: archeos.org.ua). Причому переважна більшість наших видань була здійснена за позабюджетні кошти.

Наш Інститут носить ім’я найвидатнішого українського історика Михайла Грушевського, який був засновником багатьох напрямів української історичної науки, зокрема археографії та джерелознавства. Від самих початків нашої діяльності ми дотримувалися того підґрунтя, яке цей учений закріпив у науці. Діяльність Інституту тісно пов’язана також і з такими видат-

ними істориками другої половини ХХ ст., як Павло Сохань, Федір Шевченко, Ярослав Дашкевич, Омелян Прицак, Іван Бутич, Анатолій Бойко та інші, які у різні роки працювали в нашій установі або були причетні до її заснування. Сьогодні у нас працюють понад 40 кандидатів наук, 14 докторів наук, із-поміж яких провідні й відомі у світі вчені член-кореспондент НАНУ Всеволод Наулко, професори Юрій Мицик, Надія Мироненко, Валентина Піскун, Олексій Кураєв, Оксана Ковальчук, Мирон Капраль, Ярослав Федорук, Віктор Брехуненко, Олег Однороженко, Андрій Гречило та ін. Розгорнута широка програма підготовки наукових кадрів в аспірантурі й докторантурі, де на сьогодні навчається 20 дослідників. За роки існування Інституту сформував і виховав археографічну школу, яка розробляє цілі напрями в науці, що є унікальними.

Загроза ліквідації Інституту виникла після відходу у вічність 14 червня 2013 р. засновника й незмінного директора Інсти-

туту, члена-кореспондента НАНУ Павла Степановича Соханя, а зараз переходить у площину конкретного рішення.

Ліквідація Інституту не має під собою суто наукових підстав. Комплексна перевірка роботи Інституту, здійснена Президією НАНУ 2010 року, не виявила суттєвих недоліків, про що є відповідний акт. А у вітанні Президії НАНУ на адресу П. С. Соханя з нагоди його 85-ліття у листопаді 2011 р. було зазначено: “Завдяки Вашій подвижницькій праці створено й успішно працює Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України — гідний спадкоємець українських археографічних установ ХІХ—ХХ ст. Масштабне видання корпусу історичних джерел, розгорнуте Інститутом під Вашим керівництвом, по праву належить до скарбниці української історіографії”.

Показово, що ще 21 жовтня на засіданні Бюро відділення історії, філософії та права НАНУ було затверджено дві теми науково-дослідної роботи на 2014–2016 рр. А вже через чотири дні виникає проєкт ліквідації Інституту.

Знищення Інституту буде відчутною втратою не лише для академічної науки, а й для всієї культури України та її державності. Ми переконані, що це стане прецедентом для глобального згортання досліджень у галузі гуманітаристики в Україні.

Ухвалено на засіданні Вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Протокол № 4 від 28 жовтня 2013 р.

Олександр МАВРІН,
заступник голови Вченої ради Інституту
Дмитро БУРІМ,
Секретар Вченої ради Інституту

Сергій БЛОКІНЬ,
доктор історичних наук,
керівник Центру культурологічних студій
Інституту історії НАНУ

Учасники елекційного, виборчого Собору, що відбувся у Святій Софії в жовтні 1993 року, згадують його як потрясіння. Кожен, хто кинув до урни свій бюлетень, а потім із уст голови лічильної комісії владики Романа дізнався результати голосування, — відчули, що на Соборі явно діяла воля Бога. Як-бо інакше можна пояснити той факт, що вже тоді, у стінах храму, учасники Собору прозирнули в майбутнє, мовби переглянувши всю страдницьку путь новообраного Патріарха до самісінького його кінця?! У своєму посланні до всесесних отців, іноків, іноків і мирян Всеукраїнський Православний Собор наголошує: “Усвідомлюємо, — і нехай усі усвідомлюють, — що на голову новообраного Патріарха покладено не кукіль, а терновий вінець важких випробувань і копіткої праці задля зміцнення Церкви”. Чи треба нагадувати, що цю тезу записали в посланні першим пунктом!

Історія свідчить, що бувають різні пророцтва. Одні з них справджуються, інші — ні. Господь поберіг Святішого, так рано забравши його “у місце світле, у місце квітуче, у місце спокою, де нема ні недуги, ні журби, ні зітхання”. Поберіг, щоб по свіжій пам’яті показати нам, як справдилося соборне пророцтво про Святішого Патріарха Володимира. Він пройшов свій шлях у муках і терпінні від народження й до смерті. Хто знає, чи не були найважчі саме останні роки його земного життя?

Він відбув своє коротке Патріаршество в добу великого церковного неладу. Богослови для визначення такого неладу мають одне-єдине поняття: розкол. Поділене на православну та католицьку частини, християнство України подрібнювалося й далі без огляду на розташування державних кордонів і етнічних меж. Друга, католицька частина на його очах відновила свій поділ на східний і західний обряди. Перша, знов же такі протягом одного-двох років, розкололася на три частини. Релігійні прагнення українців, звернені до Господа, заметалися поміж Москвою, Римом і Константинополем. Приречений діяти на тлі такої трагічної ситуації, він мусив фізично відчувати на своїй голові терновий вінець.

Неспокійно було і в самому Патріархаті. Є знімок: у день інтронізації фотожурналіст вихопив самотню постать Владики біля софійського іконостасу. Сумне, трохи навіть розгублене обличчя людини, яку всі покинули. Якщо говорити по ширості, треба сказати про те, як не берегли Патріарха, чудово знаючи, що в нього хворе серце, що він уже перебув три інфаркти. Насилали “клікуш” пікетувати його, не даючи навіть вийти з кімнат чи тиснучи на нього з плакатиками у Феодосіїському монастирі. Коїлося це 3 червня, а помер Святіший 14 липня. Було від чого!.. А чи не виламували йому рук на синоді 11 квітня 1995 року, коли треба було скинути єпископа Романа з кафедри, чи коли домагалися, щоб Патріарх підтримав ідею об’єднання американських православних не з Києвом, а з Константинополем?!

Але ще перед усіма цими суетними подіями, у квітні 1990 року, Владика знайшов слова, що протягом усіх подальших років його життя світили йому. Промовляючи на своїй єпископській хіротонії в Космачі, де свого часу священствував, він чітко сформулював державницьку ідеологію Київського Патріархату, на який тоді ще й не заносилося:

“Відповідальність архієрея української Церкви ще особлива тим, що він присягає не чужим престолом і чужим володарям.

Ми присягаємо золотOVERХОМУ Києву — серцю України, столиці великої Володимирової держави — Матері городів руських і всьому українському народові!

Адже саме тут, на священних київських горах стояли ноги Апостола Андрія Первозванного, очі його бачили Україну і уста благословляли. Тут св. Володимир Великий хрестив наших прадідів у синіх водах Дніпра. Звідси славні сини України понесли Євангельське благовістя на безмежні простори від Карпат до Тихого океану. Це

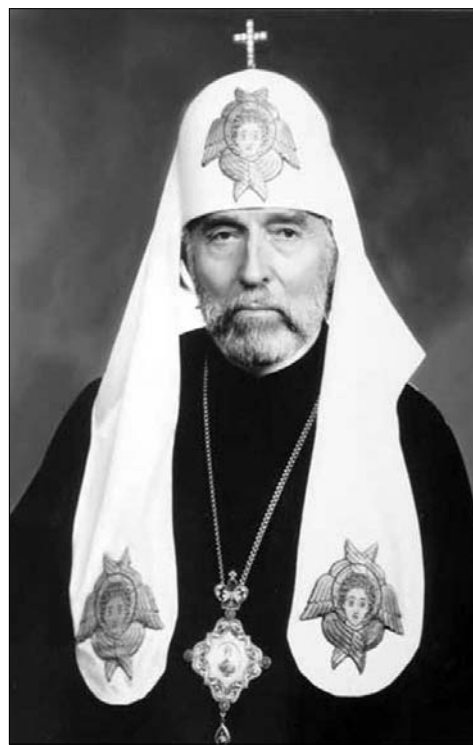
вони, загартовані в постах і молитвах, проводячи безсонні ночі в печерах і келіях Києво-Печерської лаври та невтомно вивчаючи книжну мудрість у Києво-Могилянській Академії, належно виконували заповіт Христа: “Ідіть і навчайте всі народи...” (Мат. 28,19).

Духовність і містика Києва є фундаментом української незалежної Церкви і української національної ідеології. Без Києва і Дніпра нема України, і тому всі наші дороги, помисли і надії повинні вести до Києва!

Ми віримо і знаємо, що близький уже час, як здійсниться завітна мрія наших батьків, і в Києві буде воздвигнуто престіл Всеукраїнських Київських Патріархів, і Київ знову стане stolьним градом Незалежної Соборної Української Держави, за що невтомно боролися і молилися усі мученики нашої Церкви.

Ми віримо, що кожний народ є вибраний Богом для виконання своєї місії на землі. І віримо також, що кожна нація має свій духовний Єрусалим, а таким Єрусалимом у нас є Київ”.

Ці короткі формулювання здатні пульсувати у великомасштабних подіях як

Заповіт Патріарха

25 жовтня з ініціативи МО “Козацтво України”, ВГО “Козацька територіальна оборона” у конференц-залі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ відбувся круглий стіл “Патріарх Володимир і його доба”, присвячений 20-й річниці обрання Патріархом Київським і всієї Руси-України блаженної пам’яті владики Володимира (Василя Омеляновича Романюка). Із промовами виступили єпископ УАПЦ Володимир (Черпак), верховний отаман МО “Козацтво України” Валентин Соколовський, голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Павло Мовчан, директор Інституту літератури НАНУ Микола Жулинський, доктор юридичних наук, професор Василь Костицький, голова Республіканської християнської партії Микола Порубський, голова Спільки офіцерів України Євген Лукаков, завідувач відділу Інституту стратегічних досліджень Сергій Здіорук. Подаємо статтю колишнього радника Св. Патріарха Володимира, лауреата Шевченківської премії Сергія Білоконя.

пружна спіраль роки й десятиліття. Як усе істинне, ці слова не потребують коментарів, легко й міцно припасовуючись до храму, зведеного в душі кожного православного українця, вивершуючи його ідею такої близької й жаданої мети.

Чому ж таке коротке Патріарше служіння було йому відміряне? В одній давній книжці мені трапилася якась закладка — аркушик із відривного календаря, де, крім звичайної інформації про дату, час сходу й заходу сонця та місяця, друкувалися ще різні мудрі висловлювання. На тому аркушику були такі слова: “Вартість життя визначається не його довжиною, а його змістом”. У приєднанні античності приблизно те саме сказав ще Марк Аврелій: “Я не зіграв п’яти актів, я зіграв лише три”. — “Це слушно, що ти кажеш, але це означає лише, що в житті трьох актів буває досить, аби закінчити цілу драму”. Якщо це правда, — а ми певні, що це правда, — то спочилому Патріархові випала доля рідкісна з рідкісних, доля обранця.

Однією з особливостей цієї незвичайної долі було те, що Патріарх Володимир діяв не лише протягом свого по-земному короткого життя. Уже й мертвий, він звершив того чорного, кривавого вівторка подвиг, який був би до снаги хіба що легендарним героям сивої давнини.

Усі ці роки ми розгублено спостерігали, як представники колоніальної адміністрації узяли на своє озброєння національно-визвольну ідею разом з усією національною символікою — українським прапором, українським гербом, мелодією українського гімну. Узяли, щоб зберегти своє особисте панування, щоб і далі перебувати при тому самому кориті, де вони мали в досталь гарантованого висококалорійного їдла. Нехай, гадалося. Нехай будуть і вони, якщо вже ці люди, — хотілося вірити, — ширі переродилися, ширі в душах своїх покаялися, якщо справді понад усе поставили тепер інтерес Батьківщини. Але час минав, самостійницька ейфорія вигасала дедалі безнадійніше, натомість дедалі загрозливіше нищилася армія, промисло-

вість, зростала корупція всього державного апарату згори донизу, а водночас і загальне зубожіння народу. Попри облудні заперення провідників канонічної Церкви, мовляв, Київський Патріархат став державною Церквою, ЗМІ не популяризували належно ні Церкви українського народу, ані її Патріарха. Церква лишалася виразно упосліджена.

У день похорону сталося надзвичайне. Як уже не раз бувало в історії, перед величчю православного мученика невірні втратили розум і самоконтроль. Із-за роздіраної навіпіл завіси, що приховувала сутність поточних подій, приголомшені глядачі побачили жакне обличчя антинародного режиму, спотворене цинічним посміхом. Стало вочевидь ясно, хто був хто і хто є хто в Україні. Усі крапки над “і” у цьому викритті поставив уже мертвий Патріарх. 18 липня Патріарх Володимир, який не тішився до ті земною славою, став символом вільної боротьби українського народу за свої права. Байдуку до долі свого народу люди, що узурпували в країні всю повноту влади, показали своє справжнє обличчя — яничарське.

Здавалося б, у їхніх інтересах було посприяти похованню Патріарха на Видубичах, про що йшлося спершу. Перевезений у безлюдне місце, він ліг би в могилу, оточений не тисячами людей, а десятками, а невдовзі забулося б і саме це місце. Ідеальний ніби для них варіант, і щоб таку вкоїти дурницю — відмовитися! Потьмарення свідомості однієї людини можна ще раціонально пояснити, але як пояснити одночасно запаморочення чималого колективу можновладців?

У дияконіку Володимирського собору церковні функціонери уважно вслухались у слова Леоніда Кравчука. Він одержав певні відомості: фізичної сили не застосовуватимуть.

Про побиття людей під час похорону написано теж дуже багато. Про що тільки не заводять мову, аби це питання обминути, — теж рідкісне потьмарення!

Але цим незвичайність Патріаршої долі

не вичерпується. Виявилось далі, що він не лише очевидним для усіх чином виразно діяв одразу по смерті, в день свого похорону — Святіший Патріарх Володимир забезпечив собі тривале існування в українській культурі глибиною своїх сокровених думок про Бога, Україну й православ’я.

Особливістю його натури була виняткова увага до співрозмовника, налаштованість на його душу, тональність і рівень. У розмові з ним кожен одержував, як то кажуть, по своїй вірі. Патріарха відзначала виразна нехоть до дотримання протоколу, якоїсь бодай мінімальної дистанції у ставленні до людей. Він не мав визначених прийомних годин, — був настільки приступний, що побачитися з ним міг будь-хто і будь-коли. Цим дехто й зловживав. Так, приміром, заокеанський старець, що звідома хотів йому нашкодити, міг прослизнути повз келійника, перебігти довгий коридор до його покоїв, вдертися до спальні, де Святіший відпочивав, і, ввімкнувши свого диктофона, — тероризувати його запитаннями:

— Чому Ви вважаєте, що УПЦ КП повинна бути центром усіх православних Церков у світі?

А потім ще й хизуватися здобиччю — записаною касетою. А тоді — критикувати Патріарха на американських церковних перехрестях.

Натомість цікаво було спостерігати за Патріархом під час його тогорічної поїздки до Німеччини й Австрії, де його слухали інтелектуали зі знанням багатьох мов. Без картинних жестів, скромно й просто промовляв Святіший, буквально зачарувавши своїх німецьких духовних чад перейнятістю ортодоксальною містикою. Його слово зверталося не до розуму, не до його, як він казав, а до серця людини й лишалося там назавжди.

Надходило 9 травня. Одні замірялися святкувати ювілей перемоги, для інших це була річниця поразки. На зустрічі в нашому посольстві Патріарх сказав, а тоді ще раз повторив, що думати по-старому означає продовжувати протистояння. Це не виведе на нові дороги. Він відслужив на могилах остарбайтерів, і про це писали газети.

Заговорили при ньому про становище окремих діячів — хто яке місце посідає в суспільних структурах.

— Важливо не це, — перебив він співрозмовників.

Усі примовкли. Святіший підніс руку догори й додав:

— Важливо, яке місце ми займемо там!

Він міг принагідно, але доречно заступити Бердяєва й Чернишевського, Достоевського й багатьох інших мислителів. Сам характер цитування виявляв його очитаність і роздумування над прочитаним. Виглядало так, що ці цитати не відкладались на полицях пам’яті до слушного часу, а натуралізувались в його мисленні, сплітаючись у вибагливу імпульсивну течію його думок, рухаючись далі разом із його власними думками, продовжуючи відтак жити й змінюватись.

Большевизм не дав йому змоги одержати формальну високу освіту, і диплому про закінчення якогось вишу Святіший не мав. На жаль, мало хто усвідомлює тепер, як це все відносно, — чи лежав колинебудь такий диплом у торбині Григорія Сковороди і чи закінчив гімназію Тарас Шевченко? Зрештою, перейшовши 19 років тюрем, таборів і заслання, Владика одержав найвищу освіту, яку тільки може дати життя, — він знав його досконало. Прагнучи окреслити характер Патріарха як мислителя, можна обмежитися тим очевидним і зрозумілим для нас визначенням, що він був мислителем сквородинського типу, завжди самотнім і завжди вільним шукачем істини. Відрізняє їх хіба лишень те, що Сковорода був відчайдушним, затятий еретик, невтомний опонент церковних законоположень, а Святіший Патріарх — сміливий реформатор зовнішніх церковних форм — був водночас вірним сином української Церкви й ніколи поза Церкву не виходив. Коли ж зазірнути ще глибше, їхня відмінність полягає у формах самовиявлення. Зовсім по-різному ставилися Сковорода й Володимир до самих себе. Велика гординя опановувала

одним, безмежна лагідність і сумирність переймала другого.

Святіший не любив адміністрування — просто жив зі своєю паствою, зі своїми дітьми. Це був тип старосвітського ченця, що в своїй соціальній ніші підносив до Господа ревну молитву за свій народ. Добрий і довірливий, він умів і розрадити, і розвеселити у скруті.

Як багато трималося в Церкві на його особистості, на його моральному авторитеті! Ось помер, і церковна інституція як від удару розбалансувалася.

Він не раз говорив, яку вагу має в Церкві харизма, і підкреслював, що в жодній із православних Церков України не має єпископів — в’язнів большевицької системи, а в Київському Патріархаті було їх троє. Було.

Багато хто знав, що Святіший працював над книжкою і надавав цій роботі великого значення. Коли його не стало, разом із його сином о. Тарасом ми шукали текст, який можна було б потрактувати як його заповіт. Він, ясно, не писав формального заповіту. Скільки розумію, зрештою, не існує автографа заповіту і його попередника — Патріарха Мстислава.

Фронтальний перегляд паперів дав змогу виявити і рукопис самої книжки, і розкидані по кутках обох Патріарших кімнат інші матеріали до неї. Кілька тижнів тривало вивчення цих матеріалів, виявлення їхньої структури, зіставлення текстів.

Зрештою, склався корпус Патріарших творів у порядку, продиктованому самим їхнім характером. Умовно їх можна поділити на три групи:

До першої належать його промови на єпископській хіротонії та Патріаршій інтронізації, його різдвяні й великодні послання. Аудиторія цих творів Святішого Патріарха — вся Україна, більше того — всі віряни українці в цілому світі.

Другу групу складають його проповіді. У них його глухуватий голос, такий пам’ятний усім, хто його знав, звучить камерніше. Тут Патріарх звертається уже до вужчого кола людей — до тих, хто слухає його у храмі.

Нарешті, третя група творів, де голос Патріарха звучить зовсім інтимно, звернений до однієї особи — його інтерв’юера. У цих розмовах короткі запитання й репліки журналістів визначають послідовність його думок, але по суті і тут бачимо його міркування над тими самими фундаментальними проблемами.

Узяті в своїй сукупності роздуми Патріарха і складають його заповіт живим — плід його важкої й страдницької мандрівки великим життєвським морем.

Як найдорожчий скарб плекав Святіший Патріарх Володимир ідею духовності й містики Києва, яку не втомлювався прищеплювати своїм вірним. Він жив думкою про те, що ця ідея ляже в осердя української національної ідеології. Останній документ, над яким він почав працювати, впливав саме з цієї самонастанови. Це було звернення до українців діаспори, де частина людей, що вже відірвалися від українського життя, перейнялися бажанням податися під омофор константинопольського Патріарха Варфоломея. Поїздка буковинського митрополита Данила за океан, де американські єпископи Константин і Антоній відмовилися навіть служити з ним разом в одному храмі, розставила все на свої місця, переповнивши чашу Патріаршого терпіння. Його вражало, що навіть німці схилиються перед київськими святинями, а свої єдинокровні... Він чекав на повернення митрополита Данила, щоб розпитати його про всі подробиці зрадиництва американських церковних політиків, і говорив:

— Звернутися треба до всієї еміграції. Треба суворо і ясно сказати їм: вас обдурили й нас обдурили. Вони повинні отямитися!

Владика Данило потрапив до Києва шойно на похорон Патріарха...

Хочеться вірити, що Господь щедро воздасть йому за всі муки й терпіння, а Святіший ще й ще раз помолиться на тім світі за свій народ.

Патріарх Володимир був мучеником і страстотерпцем. Хочеться вірити, що Церква побачить у ньому і святого.

Всенародний день пам’яті

Дорогі брати і сестри у Христі!

Ми, предстоятелі традиційних українських Церков, солідаризуючись з ініціативою Громадського комітету із вшанування пам’яті жертв Голодомору-геноциду 1932—1933 років в Україні, до якого увійшли відомі громадські, мистецькі діячі, науковці та представники українських Церков, звертаємося до вас із проханням долучитися до всеукраїнської громадської ініціативи — Всенародного дня пам’яті.

Просимо вас проявити власну добру волю і долучитися разом із прихожанами вашого храму до нашої всеукраїнської спільної справи, а саме:

— організувати у вашій церковній громаді роботу з упорядкування місць масових поховань загиблих наших із вами родичів у роки Голодомору, які переважно

знаходяться на території сіл України (наприклад, поставити дерев’яний хрест із рушником);

— організувати проведення поминальних заходів у вашій церкві до 80-х роковин Голодомору (23 листопада 2013 року).

Дорогі брати і сестри, закликаємо вас долучитися до організації Всенародного дня пам’яті у столиці нашої країни: делегувати представників від церковної громади, аби віддати шану загиблим родичам і землякам, на акцію вшанування пам’яті жертв Голодомору 23 листопада з 14:00 до 17:00 біля Національного музею “Меморіал пам’яті жертв Голодоморів в Україні” у Києві.

Ми закликаємо всіх людей доброї волі — незалежно від релігійної, національної, політичної належності — розкрити духовний потенціал, даний Богом нашому на-

роду, та утвердити в суспільстві принципи любові, справедливості, поваги й шани. Єднання суспільства навколо духовних ідеалів, громадська самоорганізація та взаємна підтримка — добрий захист в умовах політичних та економічних криз.

Особливо ж ми звертаємо свій заклик до тих, хто має авторитет і повагу людей, мудрість та життєвий досвід: об’єднаймо свої зусилля для служіння українському народу!

І нехай Всемогутній Господь, у Трійці Святій Єдиний, благословляє й допомагає нам усім чинити свій особистий подвиг на цьому шляху!

Звернення підписали:

Патріарх Філарет (Денисенко),
Предстоятель Української Православної Церкви Київського Патріархату;
Верховний Архієпископ Святослав (Шевчук), Отець і Глава Української Греко-Католицької Церкви

Церква, в якій моляться за Україну

Галина ТАРАСЮК

У Броварах відбулися великі урочистості — святокове богослужіння з нагоди 5-ліття освячення Покровського храму та освячення новозбудованого приміщення для недільної школи. Очолив його митрополит Переяслав-Хмельницький і Білоцерківський Епіфаній, якому співслужили єпископ Вишгородський Агапіт, настоятель храму, благочинний Броварського району, секретар єпархіального управління протоієрей Михайл Лесюк, обласний благочинний протоієрей Василь Чупровський та запрошене духовенство.

На завершення Божественної Літургії митрополит Епіфаній виголосив проповідь, після чого привітав Свято-Покровську громаду з наступаючим храмовим святом та нагородив меценатів, стараннями яких побудовано будинок для недільної школи на території Покровської парафії. А вихованці недільної школи, одягнені в українські строї, привітали присутніх піснеспівами.

Протоієрей Михайл Лесюк коротко нагадав парафіянам історію народження Свято-Покровського храму. Церква вже має свій славний, хвилюючий літопис. Почався він 14 березня 2000 року зі зборів громадян міста Бровари, які хотіли мати церкву, де молитимуться за Україну. До цього в Броварському районі не було жодної української церкви. Тоді ж була заснована і релігійна громада Української Православної Церкви Київського Патріархату парафії Покрови Пресвятої Богородиці та ухвалене рішення почати будівництво церкви. Згодом на виділеній миською радою ділянці в центрі міста встановили хрест, освячений Святійшим патріархом України-Руси Філаретом, а згодом — капличку. Будівництво власне церкви рухалося поволі, доки настоятелем парафії було призначено протоієрея Михайла Лесюка, котрий закінчив будівництво храму в стилі українського бароко. Розпис завершили іконописці львівської школи майстрів на чолі з Ігорем Леськовим. 7 січня 2008 року на свято Різдва Христового відбулося перше богослужіння.

А 12 жовтня 2008 року урочисту службу освячення престолу і храму відслужили Святіший Патріарх Філарет та преосвященніший Дмитрій архієпископ Переяслав-Хмель-

Виступають діти недільної школи

ницький за участю багатьох священників у присутності великої кількості шаслих парафіян.

Цього ж року відбулася ще одна знаменна подія — на території Храму відкрили Меморіал на честь жертв Голодомору та політичних репресій — чорний хрест і скорботна жінка з умираючою дитиною на руках, зведеного на кошти Миколи Самійловича Залозного, колишнього мешканця села Княжичі, який усе життя прожив під прізвиськом Френка Ставіцького у далекій Австралії. Ще одна хвилююча і трагічна історія чесного українця і патріота, який став жертвою комуністичного терору в Україні. Вся його родина до війни була репресована і вислана в Сибір, він сам пройшов Другу світову рядовим солдатом, захищаючи рідну землю, але потрапивши в оточення, не ризикнув повернутися в Радянський Союз. У важких трудах в Австралії збирав кошти на пам’ятник усім невинно убитим українцям... Мрія Миколи Залозного матеріалізувалася уже після його смерті. Мабуть, такою була воля Божої...

Дякуючи настоятелю Храму отцеві Михайлу Лесюку, його особистим людським якостям, церква, яку спочатку броварці обминали як “розкольніцьку”, сьогодні стала чи не найулюбленішою для них. Сюди прийшла мо-

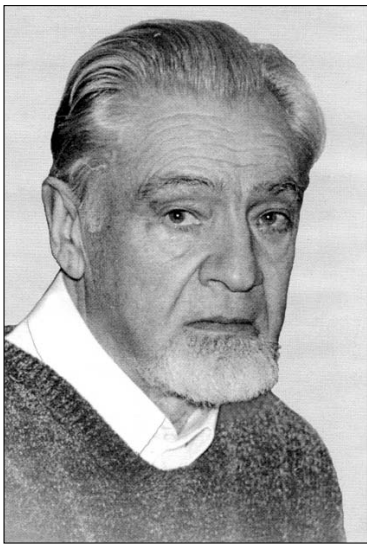
лодь. Уже звершено понад тисячу вінчань, стільки ж хрещень. Сюди кожної Служби Божої молоді батьки приносять до причастя своїх немовлят, приводять школярів на благословення перед новим навчальним роком. Роста кількість охочих записати своїх чад до недільної школи... У школі дітки не тільки вивчають Закон Божий, а й прилучаються до духовної скарбниці українського народу, його історії, а також безкоштовно вивчатимуть англійську мову. До речі, поряд із будинком силами меценатів облаштовано дитячий майданчик, де малюки можуть погратися під час перерви, а матусі й бабусі — відпочити.

Захоплюючись подвижництвом протоієрея Михайла Лесюка, я часто думаю про те, що доля української православної церкви залежить від подвигу, праці і особистих людських якостей її пасторів... Отець Михайл не тільки натхненно виконує обов’язки настоятеля Свято-Покровського храму і благочинного Броварського району, а й обов’язки вихователя і навчителя майбутніх священників Київського патріархату, котрий рік працюючи на посаді доцента Київської православної богословської академії, займається науковою роботою. Шойно вийшла друком його монографія “Історія древньої церкви”. Ця монументальна і ґрунтовна наукова праця написана дохідливою мовою. Біблійні алегорії стають фактами вселенської історії, до якої причетні й ми, українці. Перед читачем постають реальні події народження Церкви Христової, її непростого становлення і розбудови. Оживають у земних іпостасях її творці — апостоли й ученики апостолів, видатні отці й учителі: Іоан Золотоустий, Василій Великий, Григорій Богослов, Єфрем Сирин... Автор об’єктивно досліджує причини гонінь на християн, появу ересей, таких, як аріанство, монофізитство, орігенізм, монофелітство, виникнення економічного боротьба аж до остаточного розділення на Східну і Західну в XI столітті. Христова Церква постає перед нами як живий організм — у розвитку і самоочищенні, як продовження священної боротьби Ісуса Христа за весь рід людський, кожен народ і кожну людину.

Після прочитання “Історії древньої церкви” мимоволі висновується ще одна заповідь Божа, утілена у диві зішестя Святого Духа на апостолів у день П’ятидесятниці: кожен народ має право розмовляти з Богом своєю рідною мовою у своїй Церкві.

Біля недільної школи

Володимир ВОЙТЕНКО, професор

В оповіданні Василя Стефаника “Марія” півсторінки вистачило майстрові, щоб обидві події об’єднати в трагічний контекст. Цитую (зі скороченнями): *“То таки саме перед війною ми сипали могили Шевченкові. Клупт такий був, робота в полі, а змовилися й сипали ножами: одні кінцями, другі тачками, а інші лиш заступами. Таку могили висипали, як дзвіниця. І Марія з трьома синами помагала. Як ми могили досипали, то світало, роса нас припала, і ми посідали. А старший син Маріїн виліз на сам вершечок як так ладно говорив до нас, що з цієї нашої могили будемо дивитися на велику могили на Україні, щоби ми були всі одної мислі. Дивись так дивно, начеб насправді на зорях бачив Україну.*

— *То що з того, що сипали? Лише біди селові наробили. Москалі прийшли та могили розкидали, грошей шукали чи чого, та за ту могили і мій Михайло пропав.*

— *А хоч би навки пропав ваш Михайло, то люди ніколи його не забудуть. Не боявся москалів, а сказав правду: “Ви, — каже, — цілу Україну перерили, як свині, то ще й до нас прийшли рити?” Ми їм ту могили не зараз забудемо.*

У 1914-му (як і в 1939-ому) “визволителі” окупували Галичину в перший осінній місяць. Проте, що в цей час діялося по цей бік лінії вогню, пише, зокрема, Дмитро Дорошенко (“Мої спогади про недавнє-минуле”, Мюнхен, 1969, 542 с.).

1.

Після початку війни більшість українських видань було заборонено, одного з редакторів місячника “Українська Хата” заслано до Сибіру. Не допомогла й лояльна заява “Ради”, й те, що австрійська прокуратура у Львові конфіскувала липневу книжку “Літературно-Наукового Вісника” за статтю проф. Грушевського “Сараєвська трагедія”: він засуджував політику ерцгерцога Франца-Фердинанда, що загрожувала кривавим міжнародним конфліктом. У Росії українство відрізнялося від зараховано до ворожих сил у наступній війні, і на нього посилалися репресії.

Петлюра редагував тоді в Москві місячник “Украинская Жизнь”, що виходив від 1912 року і був, сказати б, офіційним організованим українства в Росії та його трибуною перед російським громадянством. Місячник згуртував біля себе найкращі наші літературні сили по обох боках австро-російського кордону. Кошти на його видання давали українські громади Києва, Петербурга й Москви.

Серед народностей, представники яких після початку війни заявили про свою лояльність з трибуни Державної Думи, не знай-

Розрита могила

Навесні 1914 року Україну (чи, радше, українство) струснуло святкування соті річниці від народження Т. Г. Шевченка. Про це, невдовзі святкуючи 200-ту річницю, багато напишемо й багато прочитаємо. Наразі, коли Україна має намір зробити півкроку в напрямку Європи і відчула шалений спротив північно-східної сусідки, згадаймо, що на осінь того ж 1914 року припала Галицька руїна. Доблесна московська орда з німцями лише воювала, натомість галичан-українців нищила.

шлось українців; нехай така декларація з’явиться від “Украинской Жизни”, вирішив Петлюра. Автором декларації став він сам. У ній говорилося, що для українців є лише один вибір між Росією та Австрією, — на користь Росії, і що українці повинні чесно та совісно виконати свій обов’язок перед державою. Говорилося про нещиру політику Австрії щодо своїх українців, про ті розчарування, яких зазнають наші галицькі земляки; зазначалося, що в Росії офіційні кола з недовір’ям і неприхильністю ставляться до українських домагань, але ця війна (де українці литимуть кров за спільну батьківщину, війна, що має провадитися передусім на українській землі), повинна розвіяти недовір’я і дати українцям усе, на що вони заслуговують і мають право. Не люблю я Петлюру (і, не бувши істориком, маю право про це сказати. — **В. В.**).

Серед київських українців настрої був пригнічений. Усі чекали лиха від цієї війни. Відчай і розпач брали людей, коли думалося, що кайдани на українське життя куються українськими руками; звідусіль надходили чутки, що мобілізація на Україні пройшла успішно і з великим “підйомом”. Тим часом російське військо посувалося вглиб Галичини, і скоро звідтіля почали доходити чутки про гоніння на українство і про нищення ознак українського національного життя. Маніфест великого князя Ніколая Николаєвича до “карпато-руського народу” не віщував нічого доброго. Ще більше непокоїла діяльність “Освободительного карпато-руського комітета”, що виник у Києві. Цей комітет складали провідники москвофілів, які зуміли втекти з Галичини перед самим початком війни. Громадянське українське життя в Росії замерло. Коли редакція “Ради” звернулася до військової влади, щоб відновити видання газети, генерал дав відповідь: “Нехай краще не просять!” Осередки “Просвіти”, які подекуди збереглися ще від столипінського розгрому в 1910 році, були ліквідовані.

Що однією з причин війни для Росії було бажання захопити Галичину і знищити там український рух, показали слова міністра закордонних справ Сазонова. Коли до нього з’явилася делегація від петербурзьких українців із проханням заступитися за український рух, то цей “ліберальний” міністр відповів: “Тепер то й випав зручний момент, щоб покінчити з вашим українством!” Відповідь не вимагала коментарів. Для тих кіл російського громадянства, що думали будувати майбутнє своєї держави на нівеляції усіх її народностей, зоставалась ще тільки Галичина, “П’ємонт” українства, кубло “мазепинства”. Зараз же по вступі українського війська до Львова було закрито всі періодичні українські видання, всі культурно-просвітні товариства, книгарні, заборонено продавати або держати по бібліотеках книжки на “малорусском наречіі”, заборонено вживати це

“наречіє” по всіх товариствах, організаціях, у суді, адміністрації; почалися арешти.

Галичина до Росії не належала, всі її мешканці були для російської влади “підданими ворожої держави”, у ставленні до яких мали діяти міжнародні правила. Російська влада поставилася до Галичини, передовсім до українського її населення, як до краю, що нібито повстав проти своєї метрополії і тепер доводилося його карати. На підставі того, що це “искони рускій край” і “законное наследіе російскаго царствующаго дома”, все, що виявляло собою місцеве самобутнє життя, було оголошене “мазепинством” і нищене з дивовижним завзяттям і жорстокістю.

Ця безглузда політика (засуджена П. Мілюковим навіть із думської трибуни як “европейскій скандал”) мала фатальні наслідки, бо озброїла проти Росії все українське населення Галичини. На початку воно зустрічало російську армію зовсім не вороже і могло справді поставитися до неї як до визволительки від польського й австрійського панування, коли б таке “визволення” не стало огидним насильством над совістю й переконаннями людей.

2.

Повернемося до “Марії”, оповідання В. Стефаника, літературний геній якого, дозволяючи шукати аналогії, скажімо, в Джойса, Платонова (чи навіть у Еклезіасті), лишається неповторним.

“Далеко під горами ревіли гармати, а чорний дим розтягався змієм по синьому небі і шукав щилин у блакиті. А може, там і її сини, може, вже закуталися в білий рантх снігу і кров біжить із них і малює червоні квіти. Вона їх родила міцних і здорових; по кожній дитині була все краща й веселіша; а мола — то мала такого, що могла дітей не плекати, а купати. І чоловіка мала дужого й милого, і маток. То як, бувало, жнуть цілу ніч, як серпами дзвонять до сну дітям, що позаду них понакривані спали, то чого її тоді було треба або чого боятися? Хіба, щоб звільда не впала дітям на голову; але Марія була жвава така, що і звільду ймила би на кінчик серпа. [...] Діти росли всі, ні одно не слабувало. Пішли до школи. Ходила за ними по всіх містах, носила на плечах колачі й білі сорочки, ноги ніколи не боліли їй. А як у Львові заперли їх до арешту за бунт, то пішла на колію, а колія так летіла до синів, мовби там у машині горло її серце. Між тими панями-мамами почула себе рівною зі всіма й тишилася, що сини поставили її в однім ряді з ними. [...] А як настала війна, то оба старші зараз почали збиратися, — а й найменший не хотів лишитися. Лагодила їх цілу ніч у дорогу. Сіла біля них у головах, гляділа на них тихенько від зорі до сходу сонця — і в той час посивіла. Вранці чоловік, як побачив, то сказав: “Твоя голова їх вивчила, нехай же тепер і сивіє”. Відтак проводила їх до міста. В місті зійшлося їх сила, паничі і прости хлопці. Хоругви й прапо-

ри шелестіли над ними, і гримів спів про Україну”.

Маємо пам’ятати, що Стефанік за своє життя не зронив і не написав жодного фальшивого слова в псевдопатріотичному стилі. “Гримів спів про Україну”, і це — правда, бо саме так галицькі хлопці уявляли собі перемогу над московською ордою, мало що знаючи про майбутні дипломатичні танці Європи і Росії довкола Галичини. Правдою було й те, що “мами держали серця в долонях і дули на них, аби не боліли”. У великому, як на Стефаніка, оповіданні (повних 7 сторінок) маємо органічне поєднання мотивів і картин, навіяних тим, що кожна війна є страхіттям, і тим, що — попри це — за її нелюдськими сюжетами започатковується нова доля українців і України.

“Тікало все, що жило. Діти несли же менші діти, мати несли за ними добуток, одні одних стручували в провали, ножами ревіли корови, блякли вівці, коні розбивали людей і самих себе. Марія чула, що лишилася сама на світі і що ніколи вже не вернеться до неї сини, бо цілий світ здурів: люди і худоба. [...] Коли спомини з жалем, з розпукою ткали плахту, щоби закрити перед її очима прірву в житті, на подвір’я заїхали козаки. [...] Чого тоді козаки хочуть, чого шукають? Її стодолі пусті, комора без дверей, хата — гола, а замки від скринь ржавіють попід ноги. Не хотіла на козаків у хаті ждати, сиділа на присі. Була люта, що ніколи не дозволяли їй лишитися в спокою.

— А, вже йдете, рабівники!
— Нічого, матусю, рабувати не будемо, хочемо погрітися. Ми ваші люди.

Станула біля порога, а вони позасідали коло стола.

— Там, на полиці, є хліб. Станьте на лавку та досягніть з полиці бохоня.

Молоденький козак з хлібом стягнув з полиці й образ Шевченка, який був повернений лицем до стіни.

— Хліб бери, а образ віддай, то моїх синів. Такі, як ви, кинули образ до землі, і казали мені толочити по нім. Я сховала в пазуху, а вони кроїли тіло батогами, що й не пам’ятаю, коли пішли з хати.

— Матусенько, я ж за свято Шевченка сидів в тюрмі. Хіба не дасте нам образа, щоб ми його привели до честі?

— Ви, відій, тоді, що мої сини вас любили... українці...

Почали співати. [...] Марія чує, як сини держаться маленькими руками за її рукав. Блискотять ріки по всій землі і падають з громом у море, а нарід зривається на ноги. Напереді її сини, і вона з ними йде на тую Україну, бо вона плаче й голосить за своїми дітьми; хоче, щоби були всі вкупі”.

“Марія” написана 1916 року; ввійшла до п’ятої збірки В. Стефаніка “Земля. Нариси і оповідання” (Львів, 1926).

3.

Уже зараз по упадку Львова розійшлася по Києву звістка, що привезено з Галичини не то до тюрми, не то до поліційного “участку” кількох уніатських свя-

щеників, і мають їх вислати кудись на схід. Скоро пощастило знайти доступ до них і організувати допомогу, спочатку приватну, а далі вже широко влаштовану, яка обернулася у велику, на тодішній масштаб, акцію. Коли дійшли правдиві відомості про цілковитий погром українського життя в Галичині, київські тюрми переповнилися вивезеними галичанами. Серед них були професори університету, поважні старі священики, інтелігенти всіх професій, жінки, діти, селяни, гірські гуцули; все це вихоплено з хати зненацька, без грошей, часто-густо напіводягнене, залякане до смерті. Дізнавшись, що їх везуть до Томської, Іркутської, Архангельської й Астраханської губерній без засобів, невідомо на яку долю і на який час, київські українці збагнули остаточно, що таке “освободительна” війна. Кого і за які провини вислали до Росії? Не існувало ніякого правила, ні критерія, ні системи, крім одного: якщо людина звісна як “мазепинець”, то хапай і висилай — чи головою місцевої “Просвіти”, чи вчителя, чи директора української книгарні.

А ось іще приклад: глухонімих дід. На грудях шкільна табличка, на ній він пише крейдю карлючки. Коли мімікою запитаете, хто він, то пише “українець”. Бідолаха не розуміє, що це фатальне слово його губить, що за нього він іде на Сибір. Був членом “Січі”, пишався цим, а коли його по чийсь намові схоплено, дід не розуміючи, що то питають вороги, з гордощами атестував себе українцем. В його очах світилося здивування і переляк, але так і не змігши йому розтлумачити, за що терпить муки.

Як поставитися до того всього, не реагувати? Замовкли голоси, що можна було почути при самім початку війни: мовляв, добре, коли Галичину приєднають, принаймні будемо вкупі лихо відбувати, а за те Галичина підкріпить нас своєю національно вихованою інтелігенцією, кадрами свідомого українства. Те, що сталося, було набагато гіршим від поганого. Перша світова війна захитала світову політичну систему. Розпалась Австро-Угорська імперія; на її уламках постали незалежні Чехословаччина, Угорщина, Австрія, а південнослов’янські народи ввійшли до Югославії. Перестали існувати Німецька і Османська імперії, колонії яких захопили Велика Британія й Франція. Стала незалежною Польща; з допомогою Атланти прихопила шмат українських, білоруських та литовських земель, перетворившись у міні-імперію в центрі Європи. Від Російської імперії відійшли і здобули можливості для демократичного державотворення Фінляндія, Естонія, Латвія та Литва. Пошматована, розібрана сусідами Україна волею Атланти і більшовиків була позбавлена державності більш як на 70 років, утратила третину етнічної території, мільйони кращих синів і дочок у катівнях і концтаборах, у штучних голодоморах і нав’язаних їй війнах.

Друга, як і перша, світова війна поставила українців перед фатальним вибором: “з ким?” і “проти кого?” Саме Галичина та змужнілі на її теренах ідеологи національного руху і вояки УПА, попри тактичні прорахунки, були тими, хто знав єдиний вибір — за Україну. Сьогодні і московські чорносотенці, і їхні галасливі дублікати в українському політикумі розуміють, що не буде їм радості, поки Галичина дихає питомим українством. Слава героям!

Мирослав Дочинець:
“Ми — золоті піщинки ріки часу”

**Мирослава ОЛІЙНИК
(БУЧКІВСЬКА),**
Варшава—Новий Розділ

Можливо, для України Жидачів — просто одне з провінційних містечок. Та насправді воно є чимось більшим... Поряд із тим, що Жидачів — одне з найдавніших міст Прикарпаття, у ньому налічується понад 30 пам'яток історії та культури. Та про це треба говорити окремо. Але є ще у цій “провінції” заклад, який не менш важливий сьогодні, — Центральна бібліотека Жидачівської РЦБС (районної централізованої бібліотечної системи). Вистачає тільки зайти в її “хороми”, і на тебе “дихнуть” зі стін вислові відомих і невідомих авторів, їхні світлини, а всі книжки на стелажах тематично згруповано, так що кожен читач знайде те, що бажає...

Міська бібліотека — це не тільки книгозбірня. Тут відбуваються презентації, літературні читання, літературні зустрічі, діє літгурток “Мелодія слова”. Лише кілька масових заходів “говорять” самі за себе: “Життя в темпі прискорень” (зустріч із М. Слабошпицьким), “Мова — душа народу”, “І споконвіку було слово”, “Наш гість — Андрій Курков”, “Славетні жінки України”, “Читацька конференція за книгою Марії Матіос “Солодка Даруся” та багато інших. А нещодавно до “Літературної вітальні” знову прибули шановані гості: Мирослав Дочинець і Юрій Николишин. Скориставшись запрошенням, на таку подію зійшлися і з'їхалися шанувальники слова. З нетерпінням чекаючи на прихід літераторів, ми розглядали інтер'єр бібліотечного салону, де все виконано з любов'ю і смаком — одним словом, до душі. До зустрічі створено стенд “Книжка має давати знання, світло і задоволення” із творами запрошених авторів, так що можна було

Живою мовою свого краю

ознайомитися з усіма книжками — прочитаними і непрочитаними.

Мирослав Дочинець — український письменник і журналіст, член Асоціації українських письменників. Решту про нього “скажуть” його книжки, його твори, його “діти” (зі слів М. Дочинця). У списку написаних книжок: “Оскал собаки”, “Роса на фігових листках”, “Гра в ляльки. Жіночі історії”, “Руки і душа та інші невігдані жіночі історії”, “Многі літа. Благії літа”, “Вічник. Сповідь на перевалі духу” і недавні “Криничар” та “Горянин. Води Господніх русел”. Я записала розмову письменника — думаю, буде цікаво її “послухати”:

“Імунітет писати — це не моє. Це, напевно, подарунок, доручення Бога — відтворювати у писанні те, що повинен донести до людей. Дар писати можна порівняти з грою на скрипці, де музикант філігранно відпрацьовує свій хист. Усе це великі містичні речі, які нам подаровано і які важко пояснити.

Мені здається: у своїх книжках я сказав усе, що міг, так що говорити ще щось — нема потреби. То що ж ще хочете ви почути від мене?..” Але слухачі, затаївши подих, вдвляючись у “живого” Дочинця, дали зрозуміти, що хочуть слухати його ще і ще...

“Хіба що хочете почути, що написано в книжках “між рядками”?.. А цього ніхто не може пояснити. І звідки береться іскра, що “прочитується” за текстом, — мабуть, теж від вищої сили. І кожен, читаючи твір, по-своєму читає цей текст “поза текстом”. Найголовніше в літературі — щоб слова викликали довіру. Найкраща книга, — де найменше слів, але де є сила, як магія, яка притягує читача. Від автора залежить, як він використає свій хист, на чому наголосить, як поставити ідею в сюжет книжки, якою енергією надихне в ній. Схопити момент істини — ось головне. Повірте, тільки добра книга дає нам внутрішню свободу духу.

Я виріс на Закарпатті. Цей край чудовий і незвичайний. Україна ж дуже різна. Різна і складна, тому її не можна об'єднати. Із раннього дитинства на мене впливало слово. І виховували — теж книги. У моєму краї збереглася архаїчність мови, тому мені “приписують”, що я пишу діалектом. Але що таке “діалект”? Нема такого поняття — є просто жива мова, якою я і пишу. Живою мовою свого краю. Українська мова має цілющі скарби — і тим вона багата і неповторна. І якби наші президенти використовували це багатство — не була б Україна “роздерта”, “розхристана”. Але це

вигідно зараз усім — не тільки Москві, а й Америці, Європі. У такому стані — невизначеність духу — їм легше керувати нами. Але ми ще не сказали “свого” слова. Ми ще будемо годувати планету, бо Україна має неймовірні резерви. Бо українці — хлібороби...

Мене запитують, чому читаються мої книжки? Без реклами, без різних акцій. А хіба основні речі для людини потрібно рекламувати? Наприклад, хліб, воду?.. Так само і з книгою — це те джерело, яке живить своєю цілющою силою. Хліб духу. Книга виховує патріотизм у душі людини, і скільки вона його має, скільки має його родина — стільки має його й Україна. Слово “патріотизм” із грецької перекладається як “батько і Бог”. Отже, від того, скільки в нас є Бога, залежить наш патріотизм. І жодні гасла, реклами не допоможуть.

Юрій Николишин: “Скажіть своє “дякую”!

Про що мої книжки? Двома-трьома реченнями не скажеш — вони народжуються, як дитина. Основне — про служіння духу, потребу служіння громаді. Мене не цікавить історія загальна, мене цікавить історія душі (дуже цікаво сказано. — М. О.), душі шляхетної, працюючої. Мене найбільше хвилюють скарби духу. З чим я прийду і що залишу для людства — це моє основне завдання. Один читач сказав мені: “Ваші книги вчать, як не бути дурним і бідним...”

Ось ви тут зібралися, — отже, є потреба слова. Отже, ми живемо. Книга об'єднує людей. А ще мене цікавлять харизматичні люди. Позитивні й негативні. Як, будучи звичайними людьми, вони піднімаються і стають визначними, відомими. Пишучи про них, я перечитую багато відомостей, літератури... І пишу я насамперед для себе. Адже пташка, яка співає, — вона це робить найперше для себе. А писати для когось — це вже якась залежність...

До слова, Мирослав Дочинець — лауреат відзнаки “Золоті письменники Украї-

ни”, а сам він, як озвучив на зустрічі, не вважає себе письменником(?)...

Другим гостем Жидачівської бібліотеки був Юрій Николишин — видавець і письменник. Заснував 2003 року видавництво “Апріорі”, яке стало одним із найпотужніших в Україні. Світ побачив низку книг, фотоальбомів, буклетів про Львів, Галичину, Карпати, які написав директор “Апріорі” Ю. Николишин та інші автори. Ось тільки частка: “Львів. Симфонія міста”, “Легенди старого Львова”, “Феномен Львова”, “Соломія Крушельницька. Міста і слава”, “Історія українського народу”, “Вічна магія Карпат”...

“Книжкова толока—2013” у районному Миколаєві на Львівщині відкрила нову сторінку біографії Юрія Николишина — сторінку письменника-початківця. Його “дітищем” є книжка під незвичайною назвою — “Бота Фікс”. І автора під час зустрічі відразу запитали щодо назви. “Бота Фікс” — це мій неологізм. Це противага науковцям, які побудували колайдер, що розшукує матеріальну Божу частку. А я в своїй книжці хочу показати, що кожна людська душа — це колайдер, який виявляє духовну Божу частку в нас”, — сказав автор. Це зріла, вистраждана книжка. Насільки світла, що заряджає позитивом. Головне в ній — показати велич людини.

Підкреслити значимість цієї книжки можна словами М. Дочинця: “Я достеменно не знаю, що це: сповідь сина віку, моральні листи новітнього Луцціла до самого себе, рефлексії витонченої та працюючої душі, стягання духу в середовищі “задухи духу”... А музикант і письменник Ілько Лемко висловився так: “...така глибина! Це той поодинокий випадок, коли людське живе спілкування прогало читання. Ця книга — явище, нетипове для української літератури”.

Дуже гарно сказав сам Ю. Николишин: “Очікую, що кожен, хто візьме в руки книгу, отримає духовну силу для того, щоб не знесилитися, а йти вперед, досягати чогось нового та творити прекрасне...”. Думаю, кожен, хто прочитав або ще прочитає цю книгу — скаже своє “Дякую”.

Дві особистості, два літератори в один голос стверджували: нема поганого життя — є невміння жити. А між розповідями письменників, як між рядками, звучали майстерні виступи ансамблю народної музики Жидачівської дитячої музичної школи (керівник Мирон Жовтий), вокального ансамблю Гніздицької ЗОШ “Солов’ї” (керівник Михайло Кузишин) та читання уривку з твору М. Дочинця Ігоря Лалака.

Творча зустріч завершилася “кількома словами” Люби Хомчак, придбанням книг дорогих гостей та чергою за автографами. У Юрія Николишина і Мирослава Дочинця вистачило терпіння для всіх охочих, що підтверджує: такі люди творять для нас.

Автентичний «Кобзар», написаний червоними та чорними нитками

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська область

Задум створити новий оригінальний варіант “Кобзаря” у рівненчанок з’явився рік тому. Вони вирішили кожен сторінку “Кобзаря” вишити кольоровими нитками, а ще додати до оригіналу найпопулярніші картини Тараса Шевченка — також вишиті.

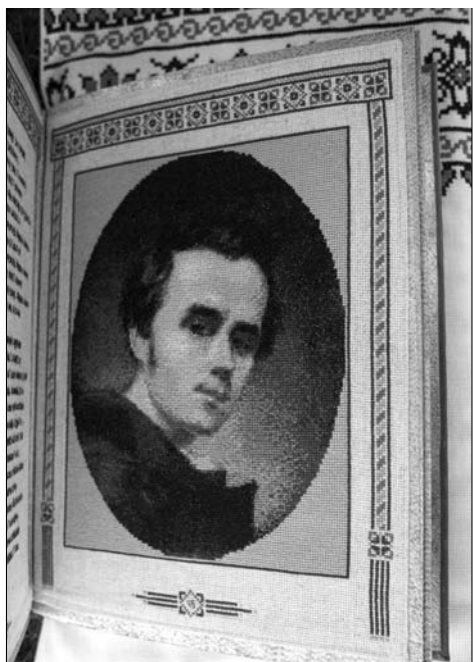
Основа сторінок — дикий льон, на якому гарно видно кожен вишиту букву. Серед картин Тараса Шевченка — ілюстрація “Звільнення апостола Петра з темниці”, біблійний мотив якої перегукується з найбільшою подією в житті Поета — звільненням з кріпацтва 1838 року.

За 173 роки після першого виходу в світ “Кобзаря” Тараса Шевченка відбулися сотні перевидань цієї унікальної книги. Але ще жодного разу “Кобзар” не виходив у вишитому варіанті. Автори шедевра — майстрині Олена Медведєва та Анна Тимошок.

Не оминули рівненські майстрині Шевченкову “Тополю”, що стала ілюстрацією до однойменної поеми, присвяченої Парасці Петровській. Вишили також акварель “Циганка-ворожка” — особливу в мистецькій долі Тараса Шевченка, за яку він 1841 року отримав срібну медаль від Академії мистецтв.

— Не знаю, як сприймуть нашу книгу читачі, — говорить Олена Медведєва, — але хочеться, щоб вишитий “Кобзар” припав до душі. А поки що він мандрує від села до села, від району до району, від області до області. Чим більше людей ознайомиться з ним, тим ближчим до людської душі стане Кобзар і його духовні настанови.

Стежками...

Немов на хліб, замішується круто в природі...

Михайло КАМЕНЮК,
письменник

Ходімо стежкою в листопад! Навряд чи є хто байдужий до листопадової пори. До кольорових пожеж лісів і парків, до пахощів опалого листу — цих палких записок від неба — землі, до музики туманів і перших приморозків. Ходімо ж!..

...пора жоржин останніх, айстр і глodu, і пахоціє, довершених уже, коли втрачає далечінь свободу в тумані, а ніхто не стереже... пора зітхання, слухання і млості, під листом ґрунт — борт корабля в іржі. Оголоють ліси старечі кості — стирчать в холодну безвість, як ножі. Немов на хліб, замішується круто в природі, й невідомо, чий почин... По-сіано. Поорано. Забуто. Перепочинь...

У моїй могилів-подільській Григорівці, на самому краєчку України (далі вже — Бессарабія) листопад позначав себе по горах жовтогарячими мазками виноградників, які були схожими на хвости рудих лисиць, гнаних вітром. У лісі ми пакували в мішки грабові листя — зимові лакітки для овечь узимку. Учнівськими трудовими десантами збирали жолуді для годівлі живності у шкільному свинарнику. Із природолюбних публікацій у газеті вінничанина, поета подільських дібров Станіслава Змерзлого я дізнався, що збирачеві жолудів у лісі треба постаратися знайти мишачі схрони. Якщо пощастить, легко набереш до пуда добірних, шонайкращих жолудів. Миша запасає на зиму не абищо, а першосортне.

Тоді була хороша “мода”: аби учнівська громада влітку й до пізньої осені якомога більше могла настати продукції для шкільної їдальні, щоб мати що варити на гарячі безкоштовні сніданки та обіди. У мою Григорівську середню школу ходили навчатися учні з кількох сусідніх сіл, тож проживали до вихідних у шкільному гуртожитку. Сіяли, обробляли та збирали

на десяткові учнівських гектарів кукурудзу, вирощували кролів і шовкопрядів, мали свій виноградник при школі... А з атестатом зрілості отримували професійні документи “механізатора широкого профілю”. І осінь у листопаді достойно завершала кожну трудову учнівську чверть.

От я думаю собі: були дуже важкі часи в селі, багато чого не вистачало, як на нинішні мірки й потреби, були кукурудзяні хрущовські роки, а от спогадється головним чином світле, хороше, намріяне. Крилаті поривання, романтика, дуже глибокі й світлі пісні. Мабуть, завжди людина бачить у житті те, що хоче бачити, до чого дуже прагне. Тут мені спадає на думку просто-таки чудова книга Івана Дзюби “Спогади і роздуми на фінішній прямій”. Його покоління бачить у житті те, що хоче бачити, до чого дуже прагне. Тут мені спадає на думку просто-таки чудова книга Івана Дзюби “Спогади і роздуми на фінішній прямій”. Його покоління бачить у житті те, що хоче бачити, до чого дуже прагне. Тут мені спадає на думку просто-таки чудова книга Івана Дзюби “Спогади і роздуми на фінішній прямій”.

Пригадую обов’язкове, школярсько-хрестоматійне: “У теплі дні збирання винограду”. А перо пише таке:

...у теплі дні збирання кукурудзи я ностальгічно згадую Хрущова, якого прислав щоразу Кремль ланковим виробничої бригади у наш протецький григорівський клас... я згадую сільську бібліотеку, в якій пізнав глибини світові, і свят усіх оркестри духові, і місячні стежки велосипедні, й морозний ліс, що звався Снігоров, і очі всіх дівчат — в одних очах... чом, чом гризе залізними зубами, як золотого жовтня кукурудзу, моє минуле невситимий пес, чужий, безродний, жадібний і змерзлий? чом не дано мені вже повертатись у теплі дні протецького життя? ...я тихо й ніжно думаю про це у теплі дні збирання кукурудзи.

Крізь чарівний листопадовий серпанок споглядаю ті минулі роки...

Йду-бреду через свої листопади. На вогні далеких сіл. По темних хустках ще не припорошених снігом і ще мусянжових долин. Листопади мають свою особливу му-

зику. Вони по-особливому обрамлюють любов, щось підказують-нашіптують їй. Як ж вони, їй-Богу, кінематографічні!

...смутку річки осінньої, не жури, не жури. Пісні золото-синьої хтось насипав згори. Сохне квітка по гомоні, по далеких пташках. Ой, чого це, чого мені ноша серця тяжка?.. Що не зв’яжу до вузлика швидкоплину хвилини, що зів’яла вже музика небувалих картин, що ще вчора — замолоду — ти у серці була, що далеко до холоду, а немає тепла...

Із багатьох моїх колекцій є колекція слово-етюдів про осінь, про листопад із улюблених книг. У дивовижному романі-притчі “Політ співочого каміння” (щиро рекомендую для прочитання усім!) мого задушевного друга Дмитра Кешелі, якого я вважаю ужгородським Маркесом, надибав нещодавно на таке:

“Під ранок долиною пробігав молоденький морозець, і повітря стало свіжим і смачним, як морозиво. Я по-особливому люблю цю пізню осінню пору. Це не та рання, криклива, як базарна тітка, і розмальована, і розцяцькована, як молода циганка, осінь. Це прозоро-мудра пора: із оголеними до сором’язливості деревами, із глибокими і синіми очима криниць і річок, із пахучими, як спогади про перше кохання, димками багать з опалого листя, із щемливими, як церковні пісні, сумовито-сонячними, але короткими днями. Це осінь, як мила бабуся. Із ледь печальною посмішкою, але добрим серцем і зморшкуватим, проте дуже привітним і рідним лицем”.

Може, й бабуся, дорогий Дмитре! А може, й ні...

...ах, листопаде — мій самотній саде, з якого облітає дивний щем! ...Присядь — і хтось такий, як я, присяде, і тихо тебе вкутає плащем. Засвітишся, немов калина вільна. Він поцілує очі крадькома. І вас помчить тачанка божевільна. Й вас обстріляє краплями зима.

Зиновій-Тарас МАСНИЙ Калини кров

...калини кров — така густа,
така крута, як кров у наших жилах.
Василь Стус

Калини кров — це кров моя й твоя,
А наше серце — рідна Україна.
Все наше тіло — то її земля
Жива й свята, в садах і у руїнах.

Історія по ній свого перла плуга
І шедрим був засів кісток вкраїнських.
Судилась їй не раз гірка наруга,
Розбій та здирство хижих орд чужинських.

Але калина знов і знов цвіла,
Черлене сонце в ягодах горіло —
І вкотре доля їй весну несла
Й поїла кров’ю молодою тіло.

В мертвотній стужі вражій неволі
Чи у вогні братерської різни
Тією кров’ю скроплювали волю
Й крізь камінь її пагони росли!

Не вмере, не згине мати-Україна,
Як її болем будемо боліти,
Як на своїх плечах підіймемо калину,
Як матір кволу підіймають діти.

м. Львів

УКРАЇНОЦИД

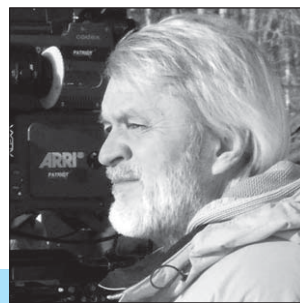
2-3

СКАРБИ ПАТРІАРХА

8-9

ПРОЕКТ “ПАРАДЖАНОВ”

14-15

Степан ВОВКАНИЧ,
академік,
м. Львів

Скажу відразу — ні! Адже до “Віденської кави”, що в центрі міста Лева, вже давно закликає всіх на філіжанку смачного напою бравий солдат Швейк. А славного козака Юрія Кульчицького, що допоміг врятувати Європу від турецької неволі і за це дістав купу мішків трофейної кави, а відтак перший у Відні її приготував, напоїв нею австрійців та ще з молоком і цукром, — львів’яни фігурально вшанували лише шойно. Та й то чомусь місце фігуранту, що в задумі сидить на мішках, відвели біля Лялькового театру. Де ж йому, власне, і з ким кавувати? Близько немає жодної кав’ярні! Європейський король кави зостався з немеленими гіркими зернами — самотній. Бідолашний тужить, бо навряд чи скоро львів’яни побудують, як належить, кав’ярню його імені, а зерна, за задумом скульптора, перетворяться у золоті монети. Чи відповідає покровителю кавоманів вибране місце біля управління пожежників, академії друкарства, коледжу харчових технологій, а особливо міських туалетів? Може, знайдеться якийсь олігарх і “виб’є” дозвіл на земельну ділянку для достойної Кульчицького кав’ярні. З цим великих проблем не мало б бути. Адже міський голова, що прибув на відкриття пам’ятника разом із голландськими спонсорами, пообіцяв підсобити і кавою, і потрібними дозвільними документами.

Зрозуміло, що це все не розпачливі вражіння від діань не дуже вдалих. Вочевидь, кавова столиця України проковтне чергову пілюлю, а її мешканці звикнуть до чергової бездарності та й Юрій Кульчицький — не Мазох, пам’ятник якому стоїть у Львові вже давно, — пробачить. Адже пілюля не найгірша від того всього, що маємо від несерйозного і непатріотичного підходу сучасників до вшанування історії України та її героїв. Головне в іншому, в увазі та ставленні українців до творення власної національної семіотики як знакового засвідчення їхнього буття на своїй обітованій землі. Воно давно бажає кращого, але про це майже не пишеться і не говориться.

Хоч як парадоксально, Україна досі не має концептуального монумента борцям за її волю, який велично в камені чи в металі оспівав би звитяги національно-визвольних змагань корінного народу проти його поневолювачів. Особливо криваво-жорстоким для долі України було шойно минуле ХХ сторіччя, яке охоплює бої УНР проти російського більшовизму, українсько-польську війну 1918—1919 років, післявоєнну “пацифікацію”, німецько-нацистську та совітську окупацію часів Другої світової війни. Наскрізним і домінантним свідченням чужоземного свавілля і насилля над українською нацією була смертельна печать по-

Чи частуватиме Кульчицький у Львові віденською кавою?

трійної окупації, яку один агресор поперед другого спішив поставити на зраненому тілі України. Чи не найбільшою мірою потрібна окупація України і масовий національно-патріотичний рух опору притаманні добі боротьби УПА. Власне, ця доба найбільш концентровано відображає боротьбу України за свою Незалежність, у якій вже живемо, слава Богу, — 23-й рік. Вдячна громада міста Лева понад п’ятнадцять років тому вдало вибрала місце для пам’ятника борцям за волю України на вулиці Вітовського — напроти міського парку культури і відпочинку ім. Б. Хмельницького. Шкода, але знаковий, колись із пафосом поставлений камінь зараз покриває мох.

А камінь і понині там...

Численні мої публікації з цього приводу залишалися поза увагою можновладців, і, як мовиться, віз, перепрошую, камінь і нині там. Проте, щоб не врекати, останнім часом після залучення Конгресу української інтелігенції, громадських організацій, товариств політв’язнів до керівництва області і міста Львова, ситуація буцімто покращується: обласному відділу культури доручили готувати відповідні документи щодо створення оргкомітету, проведення конкурсу на проект монумента та інше. Це приємна новина, хоча якби за цю справу взялися раніше, сьогодні львів’яни були б із пам’ятником, стадіон “Львів-арена” не був би покараний Європейською футбольною федерацією, а Україна не мала б багатьох надуманих її недоброзичливцями міжнародних скандалів. Зрештою, не було б на “Інтері” телепередачі Шустера, в якій він 18 жовтня зволив собі цинічно поєднати те, що ідеологічно і морально не поєднується. Показ шовіністичних дій постімперських бунтарів на приміській московській овочевій базі в Бірюльово, що вимагали “Росії для росіян!”,

з відзначенням на Покрову 71-ї річниці від створення УПА, що очолила національно-визвольну боротьбу українського народу проти окупантів під гаслом “Свободу людині!”, “Свободу народам!”. Поясню чому.

Відкриття монумента, що відображає боротьбу українського народу проти потрібної окупації, — це не просто пошана загиблих за Україну, це не лише обов’язок сучасних. Це символічний знак живим і ще ненародженим, які

будують і будуватимуть соборну європейську Україну. Борець за волю України — поняття унікальне, котре, по-перше, не всі народи мають, а спадкоємці імперій — поготів. По-друге, його глибинна символічність та концептуально-соборний сенс, втілені та всенародно возвеличені в пам’ятнику боротьби проти потрібної окупації, можуть назавжди утихомирити закордонний, а відтак і внутрішній п’ятиколонний галас, що за помахом чиєїсь руки час від часу виникає на рівному місці, як це було, приміром, після присвоєння Бандері, Шухевичу звання “Герой України” чи напередодні 70-ї річниці трагічних подій на Волині.

Феномен всенародної боротьби за волю України, соборно втілений у Пам’ятнику, розширити до всеукраїнського виміру визвольну героїку нації проти потрібної окупації, намагання агресорів ізолювати Україну та її поділити. Ми, українці — єдиний народ, що ніколи не ділився і між собою не воював. Однак нас завжди намагалися роз’єднати, аби, ослабивши, по частинах поневолити, а опісля — і загарбати наші землі. Захисники України, починаючи від Холодного Яру й до Карпат, боролися за її волю, а не між собою. Це викликало і викликає найбільшу лють в українців. І в цьому, мабуть, відмінність справжніх націоналістів-патріотів від сьогоднішніх піарників та імітаторів боротьби за українську Ідею. Попри те, а де ж оспівані в славетному пам’ятнику безпосередні герої — ці юнаки та юнки, що добровільно йшли заради волі України на явну смерть? Чи нинішньому молодому поколінню можна показати прекрасний народний пам’ятник, який би комплексно віддзеркалював ідею: проти якого розмаїття ворожих сил боролися і борються зараз — ще живі і вже мертві герої — січові стрільці, крутяни, холодноярці, вояки УПА? Де той величний монумент, що йо-

го основним концептом і компонентом є дух патріотизму і завзяття молодих у боротьбі проти трьох хижих орлів за Незалежність України?

Боротьба проти потрібної окупації вимагає увіковічення

Незаперечний факт: патріоти України на рідній своїй землі захищали її від трьох імперських хижих орлів: німецького зі свастикою, російського з роздвоєною головою (хоча він тимчасово прикривався кривавою зіркою) і буцімто білого, але не менше кривавого — загарбницького польського з королівською короною. Усі загарбники програли, і Ангели на вершині побудованої незалежною Україною скульптурної композиції мають переможно трубити, розносячи по світу славу нескореним борцям. Я не знаю, як цю трагічну потрібну колонізацію України символічно виразити — за допомогою кровопивців-орлів чи трьох абстрактних кубів, модерних стел чи інших художніх засобів — це завдання митців, і не мені про це судити. Але твердо переконаний: семантичне навантаження поставленого величного монумента має бути таким, щоб кожному мешканцю і гостеві Львова було зрозуміло: а) не ми, а **нас** на **нашій** землі намагалися жорстоко поневолити (полонізувати, онімечити, зросійшити), себто позбавити національної автентичності і гордості; б) **потрібна колонізація** була тотальною і дуже нищівною з боку **усіх згаданих суб’єктів** і в усіх сферах життєдіяльності корінної титульної нації; в) і останнє, якщо такий пам’ятник був би зведений наперекір економічній, а ще більше — морально-духовній кризі в головах за **добровільні** пожертви українців, спроєктований на **громадських** засадах творчими духовно-інтелектуальними скульпторами, архітекторами, інженерами, як це зробили лучани, спорудивши толокою пам’ятник Олені Пчілці, то нинішніх євроінтеграційних обструкцій Україні та внутрішньої п’ятиколонної українофобії перед Вільнюським самітом — просто, повторюся, не було б.

Це стосується не лише пам’ятника. Якби керівництво клубу “Карпат” раніше ввело в перелік офіційних атрибутів команди червоно-чорний прапор, кольори якого на футболках “Мілана”, то чи були б претензії міжнародних спортивних організацій до прапора прихильників українського футбольного клубу? Правда, я — людина такого віку, що добре пам’ятає лісових хлопців. Хоча ми були малим пастушкамими, але наші матері вже тоді передавали для них (пригадався Майдан) пірижки, коли вони стояли літнім табором у Карпа-

тах на межі сіл Мшанець і Галівка; заодно інформували, якщо нас питали, про пересування ворожих сил у селлах. Але ніколи ні тоді в їхнім таборі, ні пізніше, крім нинішнього державного прапора, іншого — не бачив. За часів тоталітаризму, панування імперії зла напередодні травневих чи жовтневих комуністичних святкувань ніхто, протестуючи, таємно не вишував на будинках сільських чи міських рад червоно-чорний прапор. Кагебісти знімали стяги кольору нинішнього — державного. Але якщо зараз комусь хочеться десоборнізувати Україну партійними прапорами (білими з червоним штучним серцем, голубими, червоними тощо), когось дуже кортить і він раптово, в пориві витягає руки перед собою, то він повинен принаймні пригадати, як комусь на початку 90-х дуже хотілося із запаленими смолоскипами помарширувати по львівській бруківці, знімаючи це все на відеокасету, аби відтак демонструвати і страшити Східну Україну (і не тільки її). Як депутат Львівської обласної ради і демократичного скликання, скажу: не все ми знаємо про наших уже покійних колег Бойчишина, Вітовича чи Чорновола. І навряд чи нащадки знатимуть більше. Однак наступні покоління повинні твердо втямити: Україна має один державний прапор — синьо-золотий. Він, Тризуб і Гімн — символи нашої Незалежності, Свободи, Соборності. Нам треба консолідувати націю, а не “декомпозиціювати”, як планують російські політтехнологи, країну. Плюс до цього, самостійно “прапоризуючи” її чи то партійно, регіонально, чи то конфесійно. Пам’ятаймо: нові “гімнотворці” чи прапороносці не національних кольорів завжди заохочуватимуться не лише ззовні.

Проти України бузять не тільки бузини і бузики

У нас не лише видимі п’ятиколонники, а й глибоко законспіровані “старші” брати, яких Русь родила трішки пізніше, але апетити в них імперські. Тому звання “Борець за волю України” має стати всенародним, соборним. Соборність для українців не означає імперське “собирання земель”. Статус борця за волю винятково соціалізується з буттям соборної (націоцентричної), суверенної нації, ексклюзивного її права визначати своїх героїв трагічної і надзвичайно кривавої боротьби за волю своєї Батьківщини впродовж вельми тривалого історичного періоду, боротьби за екзистенцію титульного народу “на своїй — не чужій землі”. Українці ніколи не зазіхали на чуже, завжди прагнули запанувати “в своїй сторонці”, і не тільки на Волині.

Продовження на стор. 7

Закінчення
Початок на с. 5

Чи частуватиме Кульчицький у Львові віденською кавою?

У нашій історії не було розділів “Присоединение Малороссии”, “Завоевание Кавказа” і в наших галереях не висить картина “Підкорення Сибіру Єрмаком”. Час закреслити вислів “сходні креси”. Не фетишизуйте знак у Карпатах про мадярський перехід. Не спекулюйте на кістках: Голодомор 1932—1933 років був геноцидом чи ні; ми гноблена і ослаблена загарбниками нація чи ні; українська мова є зіставною з відповідними мовами окупантів чи вимагає червонокнижного захисту, як зникаючі види фавни і флори. Тоді перед нами не стоятиме дилема: нам далі потрібна залишкова гуманітарна політика чи нова **соціогуманістична** парадигма бінарного захисту людини і нації. Тобто двовалентна до вільної людини і вільної нації в адекватній співдружності народів Європи та світу, котрі не розмиватимуть нашу ідентичність, не доросійшуватимуть український інформаційний простір.

Україні потрібна рекультрегіоналізація як складний процес відродження українськості, особливо в тих регіонах, де наша мова, культура, традиції ледь животіють. Пора дивитися і на пам’ятники подержавницькому, патріотично, як утвердження національної ідентичності, гордості, історичної пам’яті і традицій українців. У нас національна семіотика як сегмент європейської традиційно нашої культури чи посттоталітарна як намагання п’ятої колони зберегти в Україні імперську семіотику, інформаційний простір та бажання застовпити українську землю знаками і словом колишніх колонізаторів, викликати зневіру до нашої історії. Імперська семіотика танків, сорокап’яток, полуторок себе вичерпала. Нині треба реагувати на спорудження не лише бюста Сталіну в Запоріжжі, а й пам’ятника Катерині II в Одесі, білбордів в Мелітополі з проською до Миколи II: “Прости нас, государь”, спонсорування Затуліним фігури “вражої баби” в Дніпропетровську. Така реакція вимагає волі не лише Президента України, а й усіх нас, наших з вами конкретних дій і жертв. Скажіть, якби кожен львів’янин пожертвував хоча б десять гривень, то хіба ми вже давно не спорудили б монумент борцям за волю України? Хіба не марозом є одягати фігуру отця Фёдора перед залізничним вокзалом Харкова у вишиванку та видавати це за велике досягнення опозиції? Чому досі опозиція не доб’ється, аби в Полтаві стояли пам’ятники не галушці, а й Мазепі, Петлюрі, що давно за власною ініціативою створили скульптори? Хіба в Україні орав, сіяв Кіров, будовав вугілля чи руду Свердлов, будовав дороги Дзержинський? Якщо ми проти цього не боремося, то це саме те, на що розрахована ідеологія компартійної пропаганди. Якби не були байдужими, пасивними, то захистили б від знищення і Андріївський узвіз у Києві,

і в Львові парк Богдана Хмельницького. До речі, ще ніколи галлянини львівських парків, особливо центральна алея парку Б. Хмельницького, не були такими розритими нуворишами під фундаменти майбутніх вілл.

Це дуже прикро, бо з розумом і талантом центральну алею можна було б перетворити на Алею героїв України, де стоятимуть погруддя не лише гетьмана Богдана, а й Мазепи, Виговського, Сагайдачного, Петлюри, Коновальця та інших борців за національну ідею! Та і Юрія Кульчицького можна давно поставити біля “Віденської кави”. Чому не мислимо масштабно широко, намагаючись лише у Львові поставити погруддя М. Вербицькому, а не піднімаємо націю на вирішення соборно-глобального завдання: у Києві мають стояти не тільки слов’янські, а й українські Кирило і Мефодій — Павло Чубинський з текстом Гімну і з скрипкою Михайло Вербицький. Натомість у центрі Києва гордо стоїть ...Паніковський і ...відремонтований Ленін. Попри те, він не сам, а лише один із понад тисячі чотириста своїх двійників, що рясно окупували Україну. Водночас комусь у Києві дуже заважає фігура Малого Принца. На жаль, широкі панукраїнські проекти не виношуються так званою національною елітою. Звичайно, легше увіковічити в камені вареник, аніж трагізм виселення до Сибіру. І не тільки через велику кошторисність другого, а відсутність великого таланту, широ-

ти світогляду і високої вмотивованості. Тому більше турбуємося, аби заробити на спорудженні монумента на честь сторіччя Першої світової війни, аніж гідно відзначити двохсотлітній ювілей народження Тараса Шевченка. Бійки володарів імперій — це гейби дуже “важливі”, адже світові війни, особливо Другу, Україні намагаються втокмачити як Велику Вітчизняну. Що більше, сором’язливо замовчується факт, що, власне, почалася ця велика трагедія для нас, українців, на нападі сусідів угорців на Закарпатську республіку, яку очолював демократ отець Августин Волошин. І цей розбій було вчинено не лише зі згоди Гітлера, а й при мовчанні гонорової Польщі, на прапорах якої голосно розгойдувалося тодішнє гасло “від можа до можа”. Та й сьогодні Європа знову “в притул” не бачить політичну партію Румуне Марє (Велика Румунія), яка відкрито задивляється на українську Буковину, Молдову. Вільнюський саміт покаже, чи Європа бачить захищеною Україну.

Не привиди, а реальні загрози українськості

Правдою є те, що привиди неореваншистських ідей щодо України блукають не тільки Європою. Палким пропагандистом “Русского мира” виступають часті візитери Московської Православної Церкви. Політика торгових війн, протиставлення західних українців східним характерна для сусідських урядів і церков, як і приниз-

лива характеристика українства їхніми ЗМІ, кінематографом. Мовляв, їхня ментальна домінанта — “моя хата скраю і я нічого не знаю”. Проте саме свідоме соборне почуття захисту своєї землі та свободи — “моя хата скраю і я перший ворога зустрічаю” — завжди було притаманне всім захисникам Вітчизни, особливо повстанцям — борцям за волю України. Ми не повинні далі байдуже споглядати на поставлений у Львові в минулому сторіччі знаковий камінь. Був час розкидати каміння — пора ставити на їхні місця обіцяні пам’ятники героям, політв’язням польських, більшовицьких і німецьких катівень. Ми не можемо далі програвати і знову встати перед світом, незважаючи на давні Франкові застереження, як **“малі і неприготовані”**. Він нас учив бути українцями: не буковинськими чи галичанськими, додаю — не харківськими чи донецькими, а соборними. Коли нині в Харкові перед телекамерою варвари розбивають пам’ятну дошку, поставлену вченому Ю. Шевельову, то не тому, що він під час німецької окупації повернувся у свою квартиру, з якої його потіснили енкаведисти. А тому, що він виразно назвав трьох найбільших ворогів незалежності України: Москва, український провінціалізм і кучубейство. Іншого відомого харків’янина М. Хвильового довели до самогубства за те, що він чітко вказав Україні проєвроінтеграційний шлях — “Даєш інтелігенцію!”, “Геть від Москви!”, “Даєш Європу!”. В. Ющенко намагалися звести зі світу, а відтак зробили м’якотілим політиком саме за його тверду позицію щодо українофобів, імперативу відродження історичної пам’яті української нації, виведення її з імперського рабства на європейський цивілізований шлях розвитку. А чи усвідомило українство, що національного Президента знищили популісти, що фальшиво удавали перед народом січових стрільців та упівців. У їхній грі багато масмедій, письменників, артистів, на жаль, інтелектом їм прислужували, а не віддано служили незалежності України, її національному ідеалу, аби підняти рівень інформованості, а значить, національної свідомості суспільного загалу, вибору духовних цінностей.

Про громадську ініціативу львів’ян щодо встановлення згаданого концептуального пам’ятника справжнім борцям за Україну повинні інформувати журналісти, газетярі масштабно: не тільки через місцеві ЗМІ, а й на республіканському рівні, аби залучати до участі в конкурсі не лише львівських скульпторів, художників, а й якомога ширший творчий потенціал усієї України (і не тільки). Франція

подарувала США статую Свободи. Мабуть, марне сподіватися, що провідна країна ЄС, яка двічі танками орали Україну, сусіди ближні (і не дуже), подарують проєкт монумента наших борців за Свободу і Незалежність. Польщі вдалося вирватися з дружніх обіймів країн Варшавського договору, керованого Москвою, тобто “імперією зла”, і сховатися під парасольку колективної оборони НАТО. Вона, мабуть, найбільше розуміє, чому Україна десь пригальмувала чи її пригальмували, затримали на розпутті. І далі не відпускають, міцно тримаючи на роздоріжжі та затягуючи до Митного союзу чи то “Русского міра”, чи інших імперських новоутворень. Світ забув застереження, що без України не буде Російської імперії, що без вільної України не буде вільної Польщі, без України важко уявити цілісну Європу. Отже, забув ціну вибору Україною європейського вектора інтеграції.

В українського вибору не тільки регіонально-ринкова ціна, а загальнонаціональна цінність у загальнолюдському вимірі. Пора зрозуміти всім, що ця ціна — економічно не є захмарною, але соціогуманістично — надзвичайно висока, вона доленосна для нації, що дала назву державі. Не можна допустити, щоб українськість та 46-ти мільйонний народ, його інформаційно-життєвий простір стали заручником маніакальних амбіцій однієї пані. Тут важлива не тільки економіка, обсяг ринку, хоча в ЄС він на порядок більший, ніж у Митному союзі, а й непримиренність духовно-культурних, моральних вартостей, національних ідентичностей, не втратити б українськість, головне, не спіткала б нас точка неповернення до своїх споконвічних витоків. Якщо держава неефективна, економіка переважно зумовлена неекономічними чинниками. Аксиологічні (ціннісні) аспекти вибору вектора інтеграції, національні вартості — визначають дух народу, напрям і мотивацію прориву. Євроінтеграція — це шанс, якого в сучасників може більше і не бути. Його втрату нащадки можуть нам не пробачити. На землі, в глобалізованому світі не все людське є людяним. Далі маємо імперське оточення, яке не мислить себе без України, однак ми повинні перманентно підвищувати свою людяність. Тому всі, опозиція і влада, громадські організації, мають стати лобістами євроінтеграції. Для нас стратегічним має стати гасло Великої національної ідеї “Вільна Україна — вільною світові, а демократична світова співдружність — самостійній українській соборній державі, гідній людини та нації”. Ця ідея — основа програми наших дій, дорожня карта нашого поступу. І альтернативи цьому немає.

Степан ВОВКАНИЧ,

Мужньо тримає на собі хрест правди

Ту силу, яка воскрешає людську сутність у лиху годину, в часи неймовірних випробувань і національного пригнічення, нам відкрив непохитний українець багатой, доброї мислі — найстатечніший представник істинно українського письменства найвищого літературного гарту Михайло Григорович Іванченко, якому 18 листопада виповнюється 90 років. “Я родом з клечальної хати”, — стверджує автор поетичної збірки “Полиновий квіт” і науково-популярних книжок “Дивосвіт прадавніх слов’ян” (РП, К., 1991), “Таємниця нашої прадавнини” (К., Молодь, 2000).

Його світогляд формувався, гартувався у гітлерівських і сталінських таборах, не зламався під невиспущим наглядом КДБ. Шире, вагоме слово нескореного українця прозвучало у його романі “Дума про Вільних Козаків” (Київ, Видавництво Олени Теліги, 2006), книжках “Новели неволі”, “Остарбайтерський вир” (Дрогобич, “Відродження” 2008, 2009), “Сурма і меч” у тому ж видавництві 2012 року. “Багрянні журавлі” чекають на видання.

Феномен творчості Михайла Іванченка в тому, що пригнічений режимом упродовж життя, письменник спромігся на схилі літ так потужно, художньо й науково заявити про силу і вади своєї нації у коловороті історичних подій. А найголовніше, що він зумів художнім словом відважно звияжувати підмур української національної ідеї таким історичним матеріалом, якого боялися царі, вожді, генсеки.

Михайло Іванченко наводить рядки прекрасної поезії свого побратима-націоналіста остарбайтерського періоду Гераса Соколенка (Шмигельського). Цей апофе-

На Шевченковій Звенигородщині у с. Гусаковому працює легендарний проповідник ідеології цивілізованого українського націоналізму, письменник Кобзаревго гарту Михайло Григорович Іванченко.

У його творчості плоди з дерева життя України подані в чистій, живодайній якості, аби зцілилась українська буденність.

оз людських почуттів в українській ліриці канув би в безодню війни, аби не було міжетнічного братства українських націоналістів.

Сержанта Червоної армії Михайла Іванченка заарештували 1947 року і за антикомуністичні вірші засудили військовим трибуналом на 10 років заповярних зон. Тавро “українського буржуазного націоналіста” чіпляли всім, хто виступав проти знищення української нації.

Письменник Михайло Іванченко і нині, пересилуючи незбориму власну недугу, піклується про здоров’я нації, вказуючи на духовні джерела спасіння.

Автор не мучить читача людськими стражданнями, а дає можливість усвідомити їхню причину, аби забезпечити від них життя наших нащадків. Багатьох учасників подій із “Думи про Вільних Козаків” ми, односельці письменника, знали, бачили, пам’ятаємо. Інших — із розповідей. Улюбленим героєм

нашого краю був і залишається Семен Гризло — кошовий отаман Звенигородського коша Вільного Козацтва (1917—1922 рр.). Пам’ятаємо його пісню: “Понад млином місяць плине, наче сторож долі: то присяде та й послуха на млиновім колі...” Відважний отаман виконував цю пісню 1912 року як соліст аматорського гурту “Просвіти” після закінчення за участь у повстанні на броненосці “Потьомкін” 1905 року.

Ми впевнені, що вдячні нащадки читатимуть твори Михайла Іванченка, пишатимуться ім’ям славетного письменника. Адже в неймовірно тяжких умовах у двобій з недугою мужньо тримає на собі хрест правди великий українець Кобзаревго гарту. Тому на демократичних розкриттях Європи стане відомою терниста і несхибна путь незмінного вартового на посту захисника свободи волі української нації, письменника Михайла Іванченка. Його вислуга літ на цьому посту із заліком “режимів заповярних зон” (рік за два!) складає 82 роки. До Книги рекордів Гіннеса може бути занесена українська нація, яка “забезпечила” умови життя своєму захисникові.

Доземний тобі уклін, наш Орле сизокрилий, від односельців і земляків.

**Володимир КЛІЩ,
Орися РУСАЛІВСЬКА,
Олексій КОТЕНКО,
Галина МОРОЗ,
Наталія ГУМЕНЮК,
Черкащина**

Тарасів слід на Миколаївській землі

Віра МАРУЩАК

Відповідно до Указів Президента України відбувається комплекс заходів щодо гідного відзначення 200-річного ювілею Кобзаря (реставрували й відкрили музей у Каневі, готуються нові експозиції в інших музеях, заплановано видання повного зібрання творів митця і шеститомної Шевченківської енциклопедії, з 2008 р. щорічно здійснюється випуск марок і конвертів зі спеціальним ювілейним погашенням та ін.).

Старший науковий співробітник Миколаївського обласного краєзнавчого музею Ірина Іванівна Александренко розповіла, що довго перебування Шевченка на Миколаївщині не було доведено, бо ні в щоденниках, ні в листах записів про це не було. Але ще 13-річним він чумакував разом із батьком одеським шляхом через Миколаївщину, тож пошуки згадок тривали. Згодом криворізький журналіст Сергій Чанін, який приїздив до Миколаївського краєзнавчого музею, розповів, що в потязі познайомився з людиною на прізвище Козлов, яка розповіла йому про зв’язок Шевченка з двоюрідними родичами. Розпочалися журналістські пошуки. У Черкаському архіві він відшукав документи про переселення селян-кріпаків пана Енгельгардта з київського до херсонського маєтку. Дізнався, що двоюрідний дядько Тараса — Омелян Іванович Шевченко

у 20-х роках оселився в с. Улянів-ка Новобузького району. Переїхав разом із родиною. У нього був син і троє дочок — Фекла, Єфросинія і Палагея. Сергій Чанін зустрівся з нащадком цієї родини — правнуком Єфросинії. У газеті надрукували оголошення про пошуки нащадків Тараса Григоровича, на яке відгукнулася Олександра Степанівна Корнієнко, у дівоцтві Шевченко, онука рідного дядька Тараса Григоровича.

Ці розповіді лягли в основу книжки С. Чаніна “Великий рід великої людини”. 1846 року, як розповів онук Іван Мефодійович Шияновський, Шевченко приїздив до своєї двоюрідної сестри Єфросинії Омелянівни Шевченко, яка була економікою у селищі Баратівка в палаці Сергія Миколайовича Гербеля. Вона ще маленькою почала працювати у цих панів, для неї найняли француза, який навчив її читати й писати. Ольга Гербель одружилася Єфросинією з лакеєм генерала Гербеля — Олексієм Козловим. Шевченко був на весіллі. У подарунок своїй сестрі він привіз рідкісні на той час дві парасольки французької фірми, які дуже сподобалися молодят.

Після весілля Тарас поїхав у сусіднє село, де зустрівся з дядьком Омеляном, з двоюрідним братом Дем’яном, той був церковним старостою і організував хор, поспілкувався із сестрами.

Тож Шевченко близький нам не тільки своєю творчістю, а й ріднею, яка жила на Миколаївщині.

Ольга ЮРЧИШИНА, краєзнавець, головний бібліотекар наукової бібліотеки Вінницького національного медуніверситету ім. М. І. Пирогова;
Олексій БОРЖКОВСЬКИЙ, підполковник медслужби, правнучатий племінник С. Руданського, лауреат “Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Степана Руданського”

2014 року святкуватимемо дві славетні дати: 200-річчя Великого Кобзаря, генія українського народу Тараса Шевченка, та 180 років від дня народження лікаря-поета Степана Руданського.

Свого часу український поет-класик, міський лікар Ялти Степан Руданський збирав кошти на впорядкування могили Тараса Шевченка, що на Чернечій горі в Каневі.

Родич і приятель Кобзаря Варфоломій Шевченко 1000 зніmkів могили поета розіслав його шанувальникам. Одержав світлина і Степан Руданський.

У листі до свого приятеля — художника В. В. Ковальова у квітні 1869 р. він писав: “Портрети могили покійного Тараса получив і я од брата покійного — Варфоломія; всего получив 25 штук, продаю по два карбованці (Варфоломій назначив по карбованцеві, а я продаю по два), і коли усі розпродам, пошлю йому гроші. Варфоломій писав до мене, що гроші за портрети підуть тільки на те, щоб поправити хрест на Тарасову могилу, а може, вони підуть і на що друге. Нехай їм бог на все добре помагає”.

Шевченко і Руданський

С. Руданський — молодий сучасник Т. Шевченка. 1846 р. Тарас Григорович здійснив подорож на Поділля з метою вивчення старожитностей краю. Побував і на Вінниччині та в одному з найдавніших міст Європи — Кам’янці-Подільському.

Степан у цей час навчається в Шаргородській бурсі Подільської губернії, а з 1849 до 1855 р. у Подільській духовній семінарії, що в Кам’янці-Подільському. Із 1855 до 1861 р. — у Петербурзькій медико-хірургічній академії (нині — Військова медична академія). У цей час тут, відбувши заслання, знову працюють колишні члени Кирило-Мефодіївського товариства: В. Білозерський, М. Костомаров, П. Куліш, а з 1858 р. — Т. Шевченко.

Т. Шевченко і С. Руданський здобули найкращу на той час освіту в Петербурзі. Обидва гарно співали, малювали, цікавилися пам’ятками старовини, захоплювалися фольклором, обидва творили в умовах заборони української мови, щиро любили рідну мову й згорьований український народ. Врешті, творчість обох — важливий чинник у формуванні патріотичної свідомості українців.

Чи зустрічалися Руданський із Шевченком? Відомо лише, що поет підтримував стосунки з художником В. Ковальовим, який навчався в Академії мистецтв разом із Тарасом Шевченком і мешкав із ним на одній квартирі в Петербурзі. У Ялті познайомився з управляючим царським маєтком у Лівадії

Я. М. Лазаревським, який особисто знав Т. Шевченка, лікував знаменитого артиста М. С. Щепкіна, друга Тараса Григоровича.

Відомий український бібліограф Михайло Комаров писав: “Визначавсь Руданський і як чтець: читав не гірше, як і співав. Особливо любив читати “Кобзаря”, знав його напам’ять і часто балакаючи, наводив то один, то другий стих, щоб тим справдити свої слова”.

Уперше кілька своїх творів С. Руданський опублікував у тижневику “Русский мир” 1859 р. 1861 р. у Петербурзі побачило світ перше число журналу “Основа”. На його сторінках поряд із творами Т. Шевченка і М. Костомарова знаходимо й поезії Степана Руданського “Повій, вітре, на Україну” та “Гей, бики!” під заголовком “Гей-гей, воли!” за підписом “Подольнин Ст. Руданський”.

П. Куліш умовляв редакцію “Основи” не друкувати поезій С. Руданського. Видавець журналу В. Білозерський твори молодого автора надрукував.

У листі до П. Глібової від 25 лютого 1861 р. П. Куліш писав: “Руданского стихи, по моему, никуда не годятся. Я, Шевченко и Костомаров, забраковали их, а Белозерский все-таки напечатал — и, как вижу, не ошибся, нашлись и для Руданского хвалители”.

Чи ж то так було? У листі М. Костомарова до О. Кониського від 22 січня 1879 р. читаємо: “Был в Ялте доктор Руданский, страстный любитель мало-

российского языка... замечательного талантливого человек”.

Причина упередженого ставлення П. Куліша до С. Руданського, на думку дослідника М. Левченка, у суперечці двох відомих українських літераторів: П. Куліша і П. Шейковського. Останній писав: “...он (Куліш) мало знает южно-русский язык, чтобы не сказать более”. Помістивши в “Опыте Южнорусского Словаря” (1861) поезії Степана Руданського, П. Шейковський, як пише М. Левченко, “наче для контраста Кулішеві, аж до небес підносить у тому своєму “Опыте Южнорусского Словаря” поетичну творчість і багате знання української мови у свого земляка-подольнина С. Руданського”.

Чи мала вплив творчість Тараса Шевченка на його молодого сучасника Степана Руданського? Якоюсь мірою так. Але поет-подольнин не був епігоном Кобзаря, Степан Васильович — автор оригінальних творів, натхнення черпав із народної скарбниці, з криниць античної й світової культур. Його твори відзначаються різноманіттям віршових форм і жанрів.

Михайло Драгоманов писав: “Руданський був з небагатьох українських поетів, котрі намагаються зачепити у своїй творчості нові теми, а не тільки ті, що їх “заїздили” попередники і наслідувачі Шевченка”.

Поет Петро Перебийніс: “Немає іншого поета, крім Шевченка, якого б так любив народ, як Руданського”. А загалом, тема “Т. Шевченко та С. Руданський” вимагає ґрунтовного дослідження.

Майже 12 років свого життя, сповненого важкої й виснажливої праці, віддав С. Руданський Ялті. Тут він і спочиває на високому Полікурівському пагорбі.

Лікар-безсрібник і поет-патріот частину власної землі подарував Ялті для будівництва фонтану та водогону. Маємо надію, що в Ялті знайдеться клаптик землі й для пам’ятника Степанові Руданському — лікарю, поету, великому українцеві.

— Буде повернуто на місце зняту меморіальну дошку з будинку, де з сім’єю мешкав Степан Руданський (м. Ялта, пл. Радіна, 18);

— відкрито в Ялті меморіальний музей першого міського лікаря Степана Руданського (м. Ялта, пл. Радіна, 18);

— виготовлено новий барельєф замість гіпсового, який художньо поступається першому бронзовому;

— на могилі поновлено поцуплені ланцюги-огорожі.

— підготовлено до друку академічне видання творів Степана Руданського;

— видано буклет до ювілейної дати;

— у Шаргороді, на приміщенні колишньої духовної бурси розміщено зняті скульптурні зображення Степана Руданського та Михайла Коцюбинського;

— центральну площу в м. Калінівка Вінницької області, де 33 роки поспіль відбувається “Всеукраїнське свято сатири та гумору ім. Степана Руданського”, по землі якої ходили нащадки видатного земляка, перейменовано з площі Леніна на площу Степана Руданського.

Володимир БРЮГГЕН,
м. Харків

Такої розумної, змістовної, стилістично яскравої (додамо: веселої) критичної книги в Харкові не з'являлося дуже давно. Г. Буйдін показав і довів, що громадський і політичний діяч О. Бандурка є також серйозним літератором. Розвиваючи свої погляди і концепцію книжки, Г. Буйдін не побоявся залучити до розповіді широкий класичний (вітчизняний і світовий) літературний досвід. І вже не здається дивним побачити в книзі імена Івана Гончарова, Анатолія Франса, Сомерсета Моема, Миколи Гоголя, Козьми Прутка та багатьох інших. Бо все це потрібно для глибшого розкриття теми, бо все це лишається в межах розумної коректності й критичної прискіпливості. Адже Г. Буйдін шукає, прагне наблизитися до об'єктивної істини в оцінці літературної праці О. Бандурки.

Презентація від початку набрала подвійного характеру й значення: утвердження прозаїка Олександра Бандурки, утвердження критика Геннадія Буйдіна. Це розширило межі полеміки, надало їй додаткових і колоритних рис. Книжка Г. Буйдіна змусила й мене пильніше придивитися до творчості О. М. Бандурки.

Найбільшим успіхом Олександра Бандурки є “сімейна сага”, автобіографічна трилогія про українське село та його людей — в аспекті історич-

Книга як наслідок і причина

У Харківській організації НСПУ відбулася презентація книжки харківського прозаїка і критика Геннадія Буйдіна. Герой книжки — генерал-полковник Олександр Маркович Бандурка. Книжка має назву “История, запечатленная в судьбе” і додаткове титульне означення: “Александр Маркович Бандурка — Судьба. Творчество. Личность. Экспериментальное исследование”.

ному й сучасному. Тут найбільше емоцій і картинної вражальності, тут найбільше соковитих подробиць, живих облич, людських дол, до яких линеш думкою і почуттями, тут найбільше масштабності мислення, здатного охопити великі відтинки історичного часу, наочно представити побут і традиції сільського люду, а голос оповідача злити з народним. Тут є незгасна любов і повага до свого родового коріння.

Олександр Бандурка виступає як ширший, послідовний та безсумнівний патріот України. Переконалим українським державником є він і в своїй громадсько-політичній діяльності. Але йдеться про художню творчість, і в тій царині такі риси вдачі, поглядів, свідомих переконань виявляються в іншій площині, іншими засобами. Письменник підносить і поетизує сім'ю, українську сільську родину, яку гуртують любов і взаємоповага, яка знає ціну хлібові й чесній праці, в якій молоде покоління легко й природно всотує досвід і приклад батьків, набуває визначальних, необхідних якостей для самостійного життя.

Більше того: прекрасно зна-

ючи фальш і негаразди сучасних суспільних умов, здатні труїти й спотворювати молоді душі, письменник розглядає сім'ю як форпост, фортецю проти навальної суспільної брехні, як охоронця народних звичаїв і традицій, одвічних моральних принципів і духовних цінностей, що їх заливають брудом верескливі трубадури “глобалізму”. Немає для них більшого ворога, як національна гордість і незалежність.

Такі думки виникали в мене давно, надто в Прикарпатті й Закарпатті, де бував колись чи не щороку. Уявлялося, скільки чужоземних загарбників панували тут у різний час, намагалися привласнити ці чудові землі, а українці, як і сотні років тому, пасли овець, плекали дітей, кохалися в безмежній красі свого краю. Чи не кожна гуцульська хата — справжній витвір мистецтва. Радість праці, красу землі, голос предків ніде так гостро не відчувають, як в українських селах. От і Олександр Маркович Бандурка після смерті свого батька видав книжечку його поетичних рядків, що їх записував усе життя цей звичайний український селянин, але з артис-

тичною душею. Із задоволенням і душевним щемом читав я ці прості й ширі слова. І розумію, чому в творі О. Бандурки домінують світлі, радісні ноти, чому пам'ять вибірує з довжелезного ланцюга спогадів передусім те, що формувало життєствердну й діяльну натуру юного Сашка, для якого духовна й душевна краса близьких людей єдналася з красою природи, з відчуттям своєї причетності до великої історії великого народу.

А ось критикові Геннадію Буйдіну здалося, що повість “омінає” труднощі, трагічні події та катастрофи, якими переповнена історія українського села. Звичайно, не тому, що О. Бандурка не обізнаний із ними, або через те, що лихі роки не торкнулися його родини... Та письменник малює картини, що їх обирає й групує інтуїтивна творча свідомість, керована художньою метою. Це права письменника. І, вочевидь, з'ясовуючи для себе цю обставину, Г. Буйдін визначає спогляди прозаїка як “щасливий сон” дитинства та юності.

Загалом критичний стиль Геннадія Буйдіна позбавлений однолінійності, одномірності, регла-

ментованості. Він пише експресивно й мислить широко. Йому хочеться “влонити істину”, його цікавить і творча особистість автора, і сама його людська подоба, вдача, характер, погляди. Книжку Г. Буйдіна збагачують численні діалоги з “піддослідним автором”, своєрідні інтерв'ю, що він їх бере в нього.

Оця нестандартність аналітичного методу Геннадія Буйдіна, пошук нових підходів до вивчення й оцінки художньої книги дуже вигідно вирізняють його “експериментальне дослідження”. Праця Олександра Бандурки виступає ніби в яскравому стереоскопічному освітленні.

Отже, могутній подих рідної землі, органічний, родинний зв'язок із нею, незрима, але реальна присутність у сучасному житті великої історії великого народу прислужилися головними причинними поштовхами до появи однієї книжки. Наслідком цієї з'яви стало народження іншої, аналітично-яскравої праці, значення якої виходить далеко за межі оцінки й утвердження одного конкретного літературного факту. Тож вітаю Харків і харків'ян: на мистецьких обріїх великого міста з багатою історією засвітилися зірки самобутнього, продуктивного, багатотемного прозаїка і небайдужого, аналітично-винахідливого, перспективного критика.

Іван ЗАБІЯКА,

доцент Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В українській літературі не було й досі немає авторитетнішого лесезнавця, як Олег Бабишкін. І вже тільки цими дослідженнями він залишив глибокий слід у національній культурі. А ще ж він написав книги про життя і творчість Ольги Кобилянської, Юрія Яновського, Агата Ангела Кримського, Михайла Стельмаха, Олеса Гончара, Миколи Вороного, Володимира Самійленка і багато статей у наукових збірниках, журналах і газетах про інших майстрів слова.

На факультеті журналістики КДУ, де Олег Кіндратович працював із 1965 року, він опанував цілком нову для себе сферу знань. Із-під його пера вийшли книги-дослідження “Амвросій Бучма у кіно”, “Олександр Довженко — публіцист”, “Українська література на екрані”, “Кіноспадщина Юрія Яновського”, “Кіномистецтво сьогодні”, “Кінематограф сучасного Заходу” та інші. Не буде перебільшенням стверджувати, що він один із найавторитетніших українських кінознавців.

І нарешті, ще одна сфера діяльності, менше відома широкому загалу. Йдеться про літературно-мистецький гурток, який Олег Кіндратович вів на факультеті журналістики з кінця 1960-х і в 1970-х роках. Тодішні студенти і нині пам'ятають безкорисливий труд талановитого педагога, який формував їхній світогляд. Короткі слова вдячності колишніх гуртківців:

В'ячеслав Брюховецький, почесний Президент НАУКМА:

Багатогранна спадщина Олега Бабишкіна

“Професор Олег Кіндратович Бабишкін становив мало не винятку на факультеті журналістики. Завжди усміхнений, привітний до студентів, часто у вишиванці — ніби аж виключно до сірості загальної атмосфери підозріливості й насуспенності, він випромінював всепроникний, неподоланий життєвий оптимізм”. *Ольга Кобець, громадський діяч, народний депутат IV скликання*: “Він справді був для нас першовідкривачем. Це від нього ми дізналися, що були в нашій культурі такі велетні, як Березовський, Бортнянський, Ве-

інформаційний простір сучасної України”. *Віктор Корніюк, заступник головного редактора журналу “Віче”, заслужений журналіст України*: “Після першої творчої-пізнавальної поїздки, очолюваної Олегом Кіндратовичем, нас, гуртківців, іще чекатимуть захопливі мандрівки Закарпаттям, Галичиною, Волинню, Поділлям. Матимемо незабутні зустрічі з Сергієм Параджановим, Раїсою Недашківською, Іваном Миколайчуком, Бориславом Брондуковим, Леонідом Осикою... І все це завдяки

4 листопада Олегу Бабишкіну, українському письменнику, досліднику вітчизняної і світової літератури, мистецтвознавцю, доктору філологічних наук, професору виповнилося 95 років. Народився він у Переяславі-Хмельницькому на Київщині, а диплом Київського університету ім. Тараса Шевченка одержав у червні 1941 року разом із “призначенням” на передову. Фронтовими дорогами пройшов від донських степів, через Україну, до Угорщини й Австрії. Був поранений, куля ледь не зачепила серце... З війни повернувся до Києва і з 1945-го два десятиліття працював в Інституті літератури Академії наук та видавництві “Українська радянська енциклопедія”. Захистив кандидатську, докторську дисертації і головним опонентом на захисті його докторської був поет-академік Максим Рильський, який високо оцінив його дослідження драматургії Лесі Українки.

дель, це він дав поштовх до наукових студій, зародив любов до української культури. Олег Кіндратович формував майбутній культурний та інформаційний простір сучасної України”. *Віктор Корніюк, заступник головного редактора журналу “Віче”, заслужений журналіст України*: “Після першої творчої-пізнавальної поїздки, очолюваної Олегом Кіндратовичем, нас, гуртківців, іще чекатимуть захопливі мандрівки Закарпаттям, Галичиною, Волинню, Поділлям. Матимемо незабутні зустрічі з Сергієм Параджановим, Раїсою Недашківською, Іваном Миколайчуком, Бориславом Брондуковим, Леонідом Осикою... І все це завдяки

нашому Вчителю, котрий витрачав свої літні відпустки на далеко не комфортні подорожі зі студентами-гуртківцями, прищеплював нам почуття відданості рідній землі, ширю любов до України”. *Людмила Лисенко, автор і ведуча УТ, повний кавалер орденів княгині Ольги, заслужений журналіст України*: “Сказати, що це був “гурток-суверен” — вийде загучно, хоча і правдиво. Тут професор Бабишкін готував нас до великого життя, хотів нам дати смак і сміливість до пізнання та позиттєве бажання вчитися; хотів нас ввести і такі ввів до колосального храму української національної культури як феномена незнищеного народного духу”. *Микола Махінчук, письменник, заслужений журналіст України*: “Стало ві-

домо, що Олег Кіндратович залишив спогади про свої життєві шляхи-дороги. Є там і про нас, його вихованців. Бо він не мислив себе без нас”. *Лариса Брюховецька, кінознавець, головний редактор журналу “Кіно-Театр”, заслужений працівник культури України*: “Доля звела нас випадково через 14 років після університету у видавництві “Мистецтво”. Роком раніше там побачила світ моя перша книжечка “Випробування творчістю”. Не відаю, чи знав Олег Кіндратович про це, мабуть, ні. Бо коли завідувачка редакції кіно йому про це сказала, він зрадив, обійняв мене і подарував свою книжку “Кінематограф сучасного Заходу” з дарчим написом: “Дорогий завжди любій Ларисі Кисіль-Брюховецькій, втішений її успіхами. Учитель. Київ, 1986”. Спасибі вам, Учителю”. *Михайло Сорока, голова Київської спілки журналістів, секретар НСЖУ, головний редактор газети “Урядовий кур'єр” (1990—2008), заслужений журналіст України*: “Особливо любив він — і передав цю любов нам, його студентам і вічно вдячним учням — творчість Олександра Довженка. Ми тоді переглянули всі картини видатного кіномитця. Ці спеціальні перегляди організовували нам на кіностудії ім. О. Довженка завдяки доброму імені й авторитету Олега Кіндратовича”.

6 листопада в Галереї мистецтв Національного університету “Києво-Могилянська академія” (вул. Іллінська, 9) відбудеться Вечір пам'яті Олега Кіндратовича Бабишкіна і презентація книжки “Вистраждане і переките. Мемуари Олега Бабишкіна і спогади про нього”. Початок о 17.00.

Михайло ІЛЛЕНКО,
режисер, Київ

Проект «Параджанов»

Сергій Параджанов на поминках Івана Миколайчука. 1987 рік. Фото Юрія Гармаша

Скажу відверто: пішов подивитися, бо з реклами було ясно, що у фільмі про Сергія Параджанова буде і про мого брата Юрія Ілленка. “Брата” побачив. Таким я його не бачив ніколи. Не маю сумніву — автори усвідомлювали, що такий “брат” для мене — виклик.

Час від часу повертаюся до побаченого — намагаюся виміряти дистанцію між екраном і власними спогадами.

Дистанція величезна — фільм не вийшов за межі стереотипів, з яких “повинен” складатися міф про життя і творчість Генія. ТойХто-ПеремігСтереотипи став жертвою стандарту. Фільм про Параджанова поповнив ряди.

Саме у просторі цієї дистанції гіркий парадокс і безпощадне запитання: як знімати фільм про особистість несумірного з часом масштабу і несумісного з життям виклику? З яких позицій опікуватися Параджановим? Або, як тепер кажуть, проектом “Параджанов”.

— На якому проекті працюєш?
— На Параджанові.

Власне, з усіх дійових осіб тодішнього часу-простору у фільмі залишилися не так уже й багато. У київському періоді — Сергій Параджанов і переляканий оператор фільму “Тіні забутих предків”.

Траєкторії цих двох людей — Сергія Параджанова і Юрія Ілленка — завжди цікавили мене. Та й не лише мене. У якийсь момент ці траєкторії перетнулися. Чому і як? Сьогодні спитати немає у кого. Принаймні від перших двох осіб відповіді не буде, але є спогади і є контекст того часу, в якому розгорталася трагічна перемога.

Сергій Параджанов (рік народження 1924) до “Тіней” зняв п’ять ігрових фільмів, кілька документальних і науково-популярних картин (як режисер).

Юрій Ілленко (рік народження 1936) зняв два фільми (як оператор).

Напередодні “Тіней” брату було 26—27, Параджанову 38—39. Вікова різниця — дванадцять років. У передчутті вибухових шістдесятих дванадцять років — це різні покоління.

Я не вірю в те, що Сергій Параджанов довгий час був звичайним Параджановим, але потім звужався і перетворився на іншого Параджанова. Я більше вірю в те, що Параджанову з самого початку було тісно.

Багатьом тоді було тісно, але якось змирилися. Параджанов також вимушений був знімати радянське кіно — він був радянським кінорежисером.

Система тоді працювала бездоганно і не дозволяла виходити за окреслені ідеологічні та естетичні канони. Дозволялися легкі відхилення, але то не були контраверсії, то не була полеміка, то був хор.

У цьому хорі у Параджанова звучали ноти протесту, але підхопити їх, схоже, не було кому. Власне, варіації дозволялися всім, але — варіації на тему. Я не можу уявити собі Параджанова, який приймає це з байдужістю. Йому було тісно, але вирватися з кола ідеологічних стандартів часу-простору, що його оточував, часткою якого був він сам, де кожний призначався до довжини свого ланцюга, було в ті роки практично неможливо.

Я не вірю, не підтверджую як свідок, я спростовую версію про те, що Юрій Ілленко довгий час був звичайним Ілленком, а потім вибухнув і перетворився на іншого Ілленка.

Тут вони схожі з Параджановим, але Юра належав до іншого покоління. Це покоління ще не пройшло своїх кіл радянського вишколу страхом, дисципліною, кастовістю. Воно ще продовжувало формуватися після інституту, в якому вже не вчили співати хором.

Коло його друзів об’єднувалося ревним змаганням: хто відхилиться від “лінії” ефектніше, несподіваніше, сміливіше, зухваліше, ризикованіше?

Скільки я пам’ятаю, Юра бунтував. У Роберта Бернса є такий вірш (спробую згадати переклад Маршак):

*Для п’янтства есть такие поводы:
Разлука, свадьба, встреча, проводы,
Холодный ветер, новый чин
И просто пьянство без причин.*

Дивлячись на Юру, можна було сказати:

*Для бунта есть такие поводы:
Разлука, свадьба, встреча, проводы,
Холодный ветер, новый чин
И бунт без видимых причин.*

У радянському кінематографі було багато відомих акторів. Режисер Теодор Вульфович 1963 року запросив на головну роль бунтаря (студента-фізика) у своєму фільмі “Вулиця Ньютона, 1” випускника операторського факультету ВДІКУ Юрія Ілленка. Фільм був на той час програмним.

У Сергія Параджанова і у Юрія Ілленка — у кожного з них було достатньо внутрішнього ресурсу для того, щоби відбувся вибух. Але, за відсутності критичної маси однодумців, не відбувся вибух у Параджанова. Режисер без банди, готової ризикнути професією, статусом, кар’єрою, відбутися не може.

Не відбувся справжній вибух і в Юрі — його операторський бунт не міг знайти адекватної підтримки в Якова Сегеля (“Прощайте, голу-би!”), не міг бути підтриманий і Артуром Войтецьким (“Десь є син”), хоча ознаки бунту очевидні, особливо у фільмі Войтецького.

Бунт і приваблював, і відлякував. Це не звинувачення на адресу режисерів — кожне покоління є заручником своїх догм, кожне явище має знайти свій час.

І знайшло.

Нездолання потреба Сергія Параджанова вирватися з приреченого кола і нічний кошмар Юрія Ілленка — в це коло втрапити — об’єдналися і перемножилися на знімальному майданчику фільму “Тіні забутих предків”.

На цьому майданчику вони не залишилися вдвох перед спаралізованою у подив знімальною групою. Сьогодні не можу сказати — чия інтуїція збрала на цьому майданчи-

ку художника Георгія Якутовича, композитора Мирослава Скорика, художника по костюмах Лідію Бойкову, акторів Івана Миколайчука, Ларису Кадочникову... У фільмі “Параджанов” помітної згадки про них немає.

У кожного з них був свій привід для втечі на волю. Втім, фільм не про них.

Це було ближче коло, але існувало і ширше. Шістдесяті не відбулися зне-нацька в ніч з 31

грудня на 1 січня 1960 року. Вперше з певним запізненням я відчув, що на всіх нас суне щось незвичне, на перегляді фільму “Тіні забутих предків” в університеті на Ленінських горах. Тоді я ще вчився в школі, був стандартним комсомольцем, корінним москвичем. Так само, як і всі або майже всі ровесники, я носив окуляри з радянськими діоптріями.

Перегляд у Московському Державному Університеті не був прем’єрою. Як пояснив Юра, коли я зустрів його на Київському вокзалі у Москві, це була перевірка — чи зрозуміють фільм у кінотеатрах. Це здивувало, бо взагалі не розуміти кіно було неможливо.

Щотижня на екран виходив новий радянський фільм — інших практично не було, так само, як не було телебачення в сучасному вигляді. Усі дивилися однаково кіно, і всі на ньому розумілися. Це була Всесоюзна Школа Радянського Глядача. Це був вишкіл. Практично всі тоді були професійними радянськими глядачами. Як можна було не зрозуміти фільм?

Скажу відверто: фільм мене ошелешив, я його геть не зрозумів. Але це був не єдиний сюрприз. У величезній актовій залі університету знайшлися люди, які його зрозуміли. Їх була меншість, і невдовзі полеміка з більшістю перетворилася на битву, що рішуче сунула у бік банального мордобою.

Меншість була готова захищати тих, хто стояв на сцені — Параджанова, Ілленка. Творці фільму не збиралися тікати або шукати захисту, вони наступали.

Нікому не порадив би змагатися у полеміці з Параджановим і Ілленком. До речі, у цьому вони також були схожі. Втім, фільм не про це.

Я не зрозумів не лише фільму, — настільки він був нестандартним, — і не лише “западєнську мову”, яка несподівано засвідчила існування небажаної для імперії культури.

Я не міг зрозуміти тоді, чому дискусія після перегляду з перших слів перетворилася на обмін прокльонами і погрозами і загострилася до бійки. І все це в актовій залі всесвітньо відомого університету — інкубатора передової академічної думки.

Досі я ніколи не бачив такого суспільного конфлікту. Скажу чесно: було страшно сидіти в залі — самому, серед натовпу, який кричав: “Розпни!”.

Власне, протистояння на той час у суспільстві вже перезріло. Здається, за півроку до перегляду в уні-

верситеті я вперше опинився на студії Довженка, де мені в очі кинулося це протистояння. Мої стереотипи про те, якою має бути кіностудія, були зруйновані.

Річ у тім, що в Радянському Союзі все було ретельно прорегламентовано. Всі знали, як має функціонувати піонер, комсомолець, колгоспник, пожежник, інженер, художник, алкоголік, кінорежисер; яким має бути кінофільм, першотравневий парад, зібрання в актовій залі університету або — як повинен поводити себе особовий склад радянської кіностудії.

Я також це знав, але особовий склад кіностудії Довженка виглядав і поведився наче команда піратського вітрильника на чолі з одним капітаном на палубі — саме таким повернувся з війни тодішній директор студії Василь Васильович Цвіркунов.

До речі, без усвідомлення ролі цієї людини у створенні фільму “Тіні забутих предків” неможливо зрозуміти і феномен українського поетичного кіно. Цвіркунова за це поетичне кіно зняли — він залишився “за кадром”, так само як у фільмі про Сергія Параджанова.

Був у команді й одноокій кінооператор — Сурен Шахбазян, і свій філософ — режисер Володимир Денисенко, який пам’ятав усе, що прочитав, а прочитав він усе, та ще й у радянських таборах посидів, бо щось десь комусь не так сказав про радянську владу.

Був і геть нерегламентований, не припнутий до кілка, ідеологічно неадекватний, зухвало націлений на вбивчу іронію Сергій Параджанов.

Чомусь опинився на палубі піратського вітрильника і гладіатор — Юрій Ілленко.

Були там і інші особистості, аж ніяк не схожі на творчих або технічних працівників радянської кіностудії. Все це вражало.

Я нетерпляче чекав наступних канікул, бо не лише вітрильник, який відхилиється від генерального курсу кильватерної колони, а й змагання членів його команди — хто крутіший — було надзвичайно азартним і веселим.

Творчий вибух, власне, міг здетонувати у будь-який момент у будь-якому сполученні окремих погано керованих особистостей на ґрунті спільної роботи над черговим радянським протокольним фільмом.

Змагання почалися і не припинялися: хто вибухне першим? Борис Івченко? Костянтин Ершов? Володимир Денисенко? Сергій Параджанов?

А може, Леонід Осика, який уже поспішав наздогін вітрильникам у своєму човні.

Було в цьому змаганні і щось дуже важливе, чого з того часу не спостерігав — була єдність несумісних особистостей, по суті, конкурентів. Не всі, звичайно, належали до цих несумісних, але банда була. Дуже весела банда, яка рятувала від традиційної депресії навіть студента режисерського факультету. Я повертався з канікул іншою людиною — веселою і зухвалою.

Було, звичайно, і ширше коло, ніж палуба піратського корабля з назвою “Довженко” на борту (порт приписки Київ). Кінець п’ятдесятих — це дозрівання бунту в поезії, в літературі, в живопису, в музиці, в театрі...

Радянська кильватерна колона почала розсипатися, і влада не

збиралася залишатися до цього байдужою. Торпедні апарати вже готувалися до залпу. Втікачі мали бути зупинені до виходу в міжнародні води.

Не думаю, що всі члени команди вітрильника були у захваті від того, що частина матросні почала гратися з вогнем, але робота над фільмом тривала, та ще й у місяцях, де в ті часи ще було чути відлуння останніх пострілів Другої світової.

Я багато разів ставив собі запитання: для чого радянській владі треба було фіксувати увагу глядача на тій частині своєї території, яка мало не до середини п’ятдесятих була місцем її каральних операцій? Хіба мало було інших куточків СРСР, які б не нагадували про збройний спротив, про УПА, взагалі про відмінності України від Росії, про українську мову?

Звичайно, були, але владі треба було якось заспокоювати, загоювати свої рани, треба було приспати проблему.

Повість Михайла Коцюбинського, мабуть, не викликала запитань: казка. Про любов. Не відчували небезпеки і в режисерів. Як казав про себе російськомовний Сергій Параджанов: “Я армянин тбіліського разлива” — інтернаціоналізм у дії. Імперія вміло перемішувала українців з росіянами, молдован з естонцями, казахів з білорусами...

Оператор (“московська штучка”) також не мав вигляду націоналіста — здавалося, ні про що, крім операторських фокусів, не думав.

Залишалася хіба мова оригіналу. Але на це був свій інструмент: дубляж.

Усі фільми, що знімалися в Радянському Союзі, виходили у двох версіях: для широкого союзного прокату — російською мовою, для невеликої частини республіканського — мовою “аборигенів”.

Національних копій було так мало, що студійні фільми на мій пам’яті дублювали не російською, а — з російської, бо знімалися, як правило, російською мовою — актори були на половину, на дві третини, а то й усі — російськомовні. Фільм, що не мав російськомовного дубляжу, не вважався завершеним — технологічна вимога.

Уся ця стартова конфігурація гарантувала, щонайменше, результат “для галочки”: радянський кінематограф вшановував класика української літератури Михайла Коцюбинського на честь сторіччя з дня його народження — створював казку “про любов”, про важку долю української бідноти на тлі чудових карпатських краєвидів. Утім, результат міг бути і не лише “для галочки” — першотвір давав для цього всі підстави.

Ситуація на фільмі й навколо фільму склалася неординарна, це була вибухова ситуація. Багато чого і досі розповідають про зйомки. Виробництво фільму стало джерелом легенд. Серед них і драматичні, і смішні, і повчальні... Там є і доленосні прозоріння, і підступні задуми, і подарунки долі, і звинувачення, і розчарування. Божий перст...

Надто багато надій було вкладено у фільм, щоби учасники не перетворили на легенду кожну хвилину свого існування в ньому. Звичайно, не обійшлося без конфліктів, адже рецептів — як знімати кіно, яке потім почнуть називати Українським Поетичним, — не було.

Кожен мав свій рецепт і був готовий захищати його і на майданчику, і на дуелі. У таких випадках учасники боїв без правил або залишаються ворогами назавжди, або вибачають один одному все, але — у випадку успіху.

І успіх впав на їхні голови, пошпиновані запеклою боротьбою, до крові роздряпані сумнівами, нашіптовані фатальними прогнозами.

На той момент про успіх знали лише вони. Я пам’ятаю, які вони були щасливі, коли підходили до широких сходів Московського університету. Це була хода тріумфаторів.

Це сьогодні, розсмиканий на цитати, розтиражований у відео-кліпах, фільм став канонічним. Важко собі уявити, наскільки “Тіні забутих предків” тоді вирвалися з приреченого кола.

Вирватися — це, власне, і була програма-мінімум Сергія Параджанова і Юрія Ілленка. Це вже був рекорд, але не зареєстрований офіційно. Щоправда, всі розуміли й те, що фільм напрошується не на рекорд, а на повторення долі виставки авангардистів у Манежі — першого погрому шістдесятників (1962 р.).

І тоді Сергій Параджанов зробив страшний крок: він відмовився дублювати фільм російською.

Повернувшись до помпезної актової зали Московського університету. Власне, там, на мій погляд, і було заплановано широкий, суспільний погром фільму під гаслом: “Чи зрозуміє глядач “Тіні”?”

Чому виникло це запитання? Через несподівану форму фільму? Через його екстремальний монтаж? Через небачену структуру? Через незвичну летючу камеру?

Усе це так, але — режисер відмовився дублювати фільм російською!

“Чи зрозуміють фільм глядачі Радянського Союзу?” Тепер я не маю сумніву: були в цій залі і такі глядачі, які не зрозуміли фільм не лише за власним бажанням, але — за наказом КДБ.

Погром вони вчинили за всіма правилами мистецтва погромів. Я такого більше не бачив.

Не знаю, скільки лукавства вкладав Параджанов у репліку “Я не українець, націоналіст, я геній”, але фільм зробив український. Не існує російськомовної версії. Не кожний режисер, який усе життя працює в Україні, може довести, що зробив хоч один фільм, про який глядач скаже: український. Параджанов зробив.

Параджанов був художником, який розумів, що мову неможливо відокремити від контекстів — ментального, історичного, фольклорного, географічного, мелодичного... Мову неможливо відокремити від фонових і синхронних шумів фільму, від руху камери, бо буде велика брехня.

Багато пліток розповідають про Параджанова, наче навмисно для того, щоби забулося саме це: “Вірменин тбіліського розливу, не український націоналіст, а просто геній” відмовився дублювати фільм російською.

А як “Тіні” можна здублювати? Тільки зруйнувавши.

І режисер відмовився вилучити з фільму українську мову.

При тому відмовився російською мовою. Бо українською говорити не вмів. Воно і не передбачалося на російськомовній студії в російськомовному Києві. Більше того, в ті часи майже вся команда вітрильника спілкувалася російською мовою. Крім капітана Цвіркунова і кількох його матросів. У коридорах студії з усіх боків лунали російською:

“Я пишу геніальний сценарій!”

“Я вчора сняв геніальний кадр!”

“Мне приснилась геніальная сцена!”

“У меня геніальный кот!”

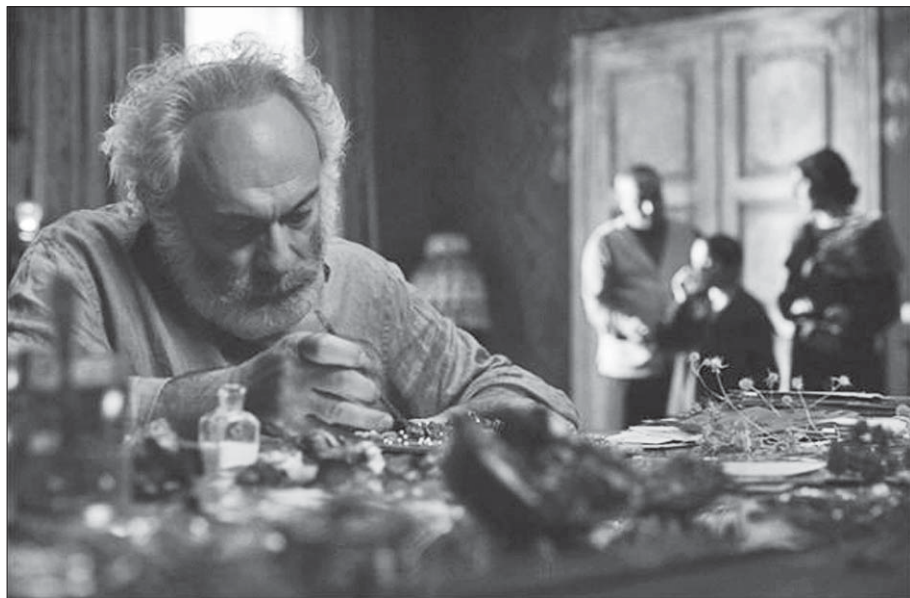
“Я сегодня геніально пил чай!”

“Она геніально солит огурцы!”

До речі, про геніальність. Характерною ознакою товариства на палубі вітрильника було вживання слова “геніально” в усіх можливих варіаціях. На студії в той час всі були геніями. Студія була просякнута геніальністю. Моду на це впровадили Сергій Параджанов і Юрій Ілленко.

Зупинити геніальний фільм, сховати його від глядача, поставити діагноз небезпечно хворого — це була лише частина справи. Залишався вітрильник. Насторожувала весела єдність команди. Вона продовжувала геніально драгувати. Візьмусь стверджувати, що найгеніальніше драгували саме ці двоє — Сергій Параджанов і Юрій Ілленко.

Мені важко уявити актора, який міг би відтворити внутрішній темперамент Параджанова. Знаю одного актора, який міг би впоратися з роллю Юрія Ілленка — це сам Юрій Ілленко. У фільмі вони — тіні. Тіні людей, яких пропонують забути, замінивши їх зручними схемами.

Сергій Аведикян — режисер і виконавець головної ролі у фільмі “Параджанов”. 2013 рік

Параджанов у жодну схему не вкладався. Він був лукавий, іронічний, саркастичний, афористичний, миттєво імпровізував. Він був театром одного геніального актора. У нього була властивість геніально перебирати на себе центр уваги. Ті, хто його оточував, повинні були перетворитися на геніальних глядачів, або потрапити у зону бездарностей, які підлягали знищенню іронією і сарказмом, відчуті на собі силу афоризмів Параджанова.

У вільний від роботи час цей унікальний паралельний талант, здається, був спрямований на одну мету — випалення радянської влади в доступному радіусі дії. Радіус дії Параджанова після фільму “Тіні забутих предків” був величезний. Коли поруч не було звичного оточення, Параджанов не відпочивав.

Брат розповідав мені одну з новел, які в той час щодня генерував Параджанов: переповнений трамвай, і в кожного на ший — намісто з рулонів туалетного паперу (в універмазі “Україна” зненацька “викинули дефіцит!”). У трамвай заходить Параджанов. Вільних місць немає. Параджанов голосно питає у присутніх: “Что, всралась ваша советская власть?” Усі мовчки виходять. Параджанов їде у порожньому трамваї на студію.

Спілкування з Параджановим із першої секунди набувало форми його монологу. Атака була геніально безжалісною, встромити слово було практично неможливо. Вибір у “співрозмовника” Параджанова був невеликий: або глядацька масовка, або підвищення до актора другого плану на сцені, де панував Сергій Параджанов.

Не всі погоджувалися на вибір, який пропонував для оточення Параджанов. Я, наприклад, у театрі одного актора, відчував параліч і шукав “Запасний вихід”, бо тримати атаку було психологічно неможливо. Я тікав.

Не тікав Юра. Для нього неможливо було залишитися геніальним оператором “Тіней”, погодившись на роль статиста. Думаю, статистів це драгувало. Втім, фільм не про це.

Брат навчився відстоювати своє ще з повоєнного дитинства — спочатку методами, доступними учню чоловічої школи на її задньому дворі (тоді навчання було роздільним), згодом — на знімальних майданчиках. Від першого студентського — до майданчику “Тіней”.

Змагальність була у його характері, мабуть, головною рисою.

Крім того, він мав ще одну очевидну властивість — був носієм. Важко було не заразитися від нього жестам, висловам, манері. Поруч із ним у багатьох прокида-

Сергій Параджанов і Юрій Ілленко, кожний своєю харизмою, продовжували формувати довкола себе нову генерацію звільнених.

Слідом за Юрою, я перепробував малювати, різати гравюри, фотографувати, пити вино, стріляти з лука, робити дерев’яні годинники, ходити на яхті, саджати дерева, викладати, будувати... Сьогодні звертаюся до Юри, як звертався багато разів: як встояти? Кожного разу він допомагає мені — ділився своєю силою, своїм куражем.

Прийшов до нього. Сиджу в майже порожній залі. Ніхто не заважає. Дивлюся на “брата”. Цей не допоможе. І цей “Параджанов” теж не допоможе.

На екрані одне, а згадується інше.

Вітрильник продовжував рухатися своїм геніальним курсом, а тим часом Центральний Комітет КПУ шукав спосіб його зупинити.

Вітрильник виходив у відкритий океан, куди підтягувалися шхуни, шаланди, каравели і кліпери поетів, прозаїків, художників, музикантів, бардів, режисерів... Їхні вітрила були пошиті з кіноекранів, із полотен авангардистів, із театральних задників, а також з іншого геніального, але непридатного для соцреалізму, мотлоху.

Кожен вітрильник був неповторним, на відміну від каравану гуртожитків пасажирсько-вантажного флоту та його охорони з одностипних лінкорів і крейсерів.

Але Комуністична Партія Радянського Союзу не могла дозволити собі розділити домінанту свого впливу з кимось ще. Вона повинна була

назавжди залишатися найрозумнішою, найпривабливішою, найгеніальнішою.

Київське відхилення від генерального курсу на комунізм мало ще й додатковий неприпустимий присмак — присмак української мови, що діагностувалося як націоналізм. Мова повільно почала повертатися в обіг. Почали змінюватися фонограми спілкування.

Розбити піратський флот було непросто. Він атакував караван, він ішов на абордаж, поповнюючи свої команди звільненими матросами. До справи взявся Комітет Державної Безпеки.

КДБ тоді мав філії в кожному театрі, в кожній спілці, на кожній студії. Мав своїх позаштатних непомітних представників у кожній знімальній групі.

Що було далі? Схоже, було як у відомій театральній притці:

“Вася, ти геній! Вчора був у тебе на прем’єрі — ти геній! Поруч з тобою навіть Петя виглядає пристойним актором. Тільки я не розумію, чому він каже, що ти бездарність і гівно...”

Звичайно, були й інші способи, але всі вони спрямовані на одну мету — зруйнувати ту веселу небезпечну єдність несумісних — розкидати їх по в’язницях, по таборах, по психушках, паралізувати багаторічним безробіттям, на- травити один на одного.

Ще й досі тиражуються міфи і легенди, які ділять, розривають, руйнують. Хтось тиражує ці міфи свідомо, бо у свій час сам запустив їх в обіг за наказом “компетентних органів”, хтось за інерцією, не підозрюючи, що ховається за цими міфами.

Ще раз переконався у цьому, коли дивився фільм про Сергія Параджанова.

Продовжуючи тішитися міфами, фільм не помітив ще одну дійову особу, про яку необхідно сьогодні сказати, бо саме вона вирішила долю похованого фільму — його воскресіння. На жаль, я не знаю, хто ця людина — хто наважився в той час запропонувати послати приречений фільм на міжнародний кінофестиваль у Мар-Дель-Плато (Аргентина). Цілком можливо, що це був Святослав Іванов — тодішній керівник українського кіно, який разом із Цвіркуновим багато вклав у його порятунок і також був за це покараний.

Власне, тріумф почався з кінофестивалю в Аргентині. З цим тріумфом радянська влада погодитися не могла. Ситуація виходила з-під контролю — на хвилі успіху вже запускалися нові фільми, зокрема “Київські фрески” Параджанова і “Криниця для спраглих” Ілленка.

Багато чого я не побачив у фільмі про Параджанова. Ще більше з побаченого не впізнав, починаючи з самого Параджанова і далі — до Марчелло Мастоїні.

Окремим виглядає питання використання кадрів, зафільмованих геніальним кінооператором. У фільмі вони використані для підтвердження його творчого безпліддя.

Цей кульбіт своєю безпардонністю перетворює на дрібне і неактуальне питання авторського права, яке захищає автора від вторгнення (у цьому випадку — прямого вторгнення в кадр) і спотворення будь-якого авторського твору, — вірша, картини, роману, симфонії, кадру, — принаймні без дозволу на це його самого або його нащадків.

Після перегляду залишилося запитання: про що проект “Параджанов”? Для чого?

Укотре переповісти міф про тутешню пустелю, яка має чекати наступного Прибульця, бо сама, як завжди, залишається безплідною і ворожою до Чуда?

Міфи продовжують діяти — за ними не помітили ще два фільми, спільні для Сергія Параджанова і Юрія Ілленка — “Лебедина озеро. Зона” (1990 р. два призи в Каннах: FIPRESCI і Приз незалежної молоді кінокритики “Ескор”), а також короткометражний — “Партитура Христа “до-мажор”. Перший зроблений за сюжетами Параджанова-в’язня, другий, — знятий братом одним кадром “з плеча” непрофесійною камерою, у монологу Сергія Параджанова у своїй квартирі в Тбілісі (це вже коли Юра привіз “Лебедина озеро” показати Параджанову).

За цими фільмами — несподіванка, що була непередбачена міфом: важкі кроки назустріч один одному. Втім, фільм не про це.

Актори знають: щоби зіграти п’яного, треба бути тверезим. Щоби зіграти дурня, треба бути розумним (це не означає, що треба бути дурнем, щоби зіграти розумного).

Ким треба бути, щоби зробити фільм про генія? Кількох геніїв?

Сергій Параджанов, Юрій Ілленко...

Скільки кроків кожний з них встиг зробити після “Тіней”? Як кому судилося...

Легенда про чоловіка, який попросив для синів стільки землі, скільки кроків він зможе пробігти з відрубаною головою — це про них.

(Українська правда, 25.10.2013)

Визначено переможців фотоконкурсу «Вікі любить пам’ятки»

27 жовтня у приміщенні ІА “RegioNews” визначили переможців української частини міжнародного фотоконкурсу “Вікі любить пам’ятки”—2013. Його мета — поширити знання про культурний спадок світу, зібравши фотографії усіх пам’яток культурної спадщини і проілюструвавши ними статті у Вікіпедії та інших проектах Фонду Вікімедіа. Конкурс тривав із 1 до 30 вересня, у ньому взяли участь 604 учасники з України, які завантажили до Вікісховища 35710 фотографій вітчизняних пам’яток.

Євген БУКЕТ

Цього року в Україні конкурс проводився вдруге, — уже під патронатом Міністерства культури України. Під час презентації фотоконкурсу заступник голови громадської ради при Мінкульту Богдан Кожушко зазначив, що за даними Держкомстатистики в нашій країні збереглося 152 тис. пам’яток, проте лише близько 5 тисяч із них потрапили до нового державного реєстру, тоді як стосовно інших понад 140 тисяч закон припускає двояке трактування. Тож нерідко такі пам’ятки стають жертвами різного гатунку “ділків”, які у прямому сенсі нищать наше національне надбання. Один із дієвих способів порятунку пам’яток — поширення інформації про них, зокрема і завдяки розміщенню у Вікіпедії, яку щодня переглядають понад 2,5 млн користувачів лише з України.

2012 року географія конкурсу охопила 35 країн світу з 4 кон-

тинентів. Серед них уперше була Україна, яка в підсумку стала четвертою. Цього року фотоконкурс проводився вже у 51 країні світу та Антарктиці. Україна посіла в ньому почесне друге місце, поступившись лише найближчому сусідові — Польщі. Також уже третій рік поспіль міжнародний фотоконкурс Wiki Loves Monuments б’є власний рекорд у книзі рекордів Гіннеса як найбільший фотоконкурс в історії людства, зібравши за місяць понад 372 тисячі світлин.

У число найкращих фотографій пам’яток України 2013 року увійшли за рішенням журі: Миколаївська церква Святогірського монастиря на Донеччині, мечеть Джума-Джамі в Євпаторії, замок у Меджибожі на Хмельниччині, Комплекс Герренгасе — вулиця Ольги Кобилянської у Чернівцях, царський курган поблизу Керчі, Здвиженська надставна церква у Тернополі, дерев’яна церква Бо-

Переможець конкурсу “Вікі любить пам’ятки”—2013 в Україні “Миколаївська церква Святогірського монастиря на Донеччині”. Автор — Дмитро Балховітін

гоявлення Господнього в с. Кугаїв на Львівщині, Римо-католицький костел “Серце Ісуса” в Чернівцях, замок князів Острозьких-Любомирських у м. Дубно, зал театру опери і балету в Одесі, церква св. Василя в с. Черче на Івано-Франківщині, Преображенська церква в урочищі Гусинці на Київщині, ансамбль Воронцовського палацу в Одесі, дзвіниця Вознесенського собору в Переяслав-Хмельницькому, садиба Галаганів на Чернігівщині та панорама біля лютеранської кірхи в Одесі.

Також журі, як і минулого року, визначило найкращі фотографії по областях України, та авторів, які завантажили на сховище найбільше світлин різних пам’яток. Серед цьогорічних нововведень — спеціальні номінації “Пам’ятки національно-визвольної боротьби” “Київ очима іноземців”, “Пам’ятки вірменської культури в Україні”, “Пам’ятки грецької культури в Україні”, їхні переможці будуть визначені спеціальним журі для кожної номінації. Імена нагороджених оголосять

під час урочистої церемонії, що відбудеться в Києві 9 листопада.

Для цілей конкурсу функціонує та оновлюється інтерактивна карта пам’яток, а найбільша в Україні база пам’яток історії та культури, створена минулого року редакторами інтернет-енциклопедії Вікіпедія, за підтримки ГО “Вікімедіа Україна”, налічує нині понад 53300 об’єктів. За два роки, протягом яких проводився конкурс “Вікі любить пам’ятки”, вдалося зібрати світлин понад 14500 українських пам’яток. Найцікавіша ідея, озвучена цього року, — створення спільними зусиллями Міністерства культури України, ГО “Вікімедіа Україна”, Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, Національної спілки краєзнавців України, Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка та інших зацікавлених організацій єдиного переліку пам’яток України, який включатиме не лише зібрані з усіх можливих джерел відомості, а й спеціальний розділ нововиявлених об’єктів, зокрема і завдяки фотоконкурсу “Вікі любить пам’ятки”. Інформаційний партнер конкурсу з 2012 року — Всеукраїнський культурологічний тижневик “Слово Просвіти”.

Сокиринці. Садиба Галаганів на Чернігівщині. Автор — Klymenko

Замок у Меджибожі на Хмельниччині. Автор — Posterr

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2014

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617

на 1 місяць	10 грн	на півроку	57 грн 15 коп.
на 3 місяці	29 грн 40 коп.	на рік	113 грн 10 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛМАХ
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Петро АНТОНЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у жовтні — 19 000
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

